

Νέον Πνεῦμα

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ΕΤΟΣ Β'
ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 9

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
ΙΟΥΛΙΟΣ 1945

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ (1)

Οί στήλες τοῦ «Νέου Πνεύματος» θέλουν νὰ μείνουν ὁλότελα ξένες μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὰ πολεμικὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίζονται γύρω μας, γιατί οἱ κατευθύνσεις του καὶ οἱ ἐπιδιώξεις του εἶναι καθαρὰ πνευματικῆς. Ὅσοσο ὅμως θὰ ποῦμε, γιὰ πρώτη καὶ γιὰ τελευταία φορά, δύο λόγια γιὰ τὴν Πατρίδα μας:

Ὁ πόλεμος, τὸ θελήσαμε δὲν τὸ θελήσαμε, ἔφτασε τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1940 καὶ στὰ σύνορά μας. Ὁ στρατός μας ἐπῆγεν ἐκεῖ καὶ ἔκαμε τὸ καθήκον του ὅπως ἀναγνωρίστηκε τότε ἀπὸ φίλους καὶ ἐχθρούς. Ἡ προσπάθεια ὅμως, ποὺ ἀνέλαβε μὲ τόση αὐτοθυσία καὶ μὲ τόσο θάρρος, ἦταν ὑπέρτερη ἀπὸ τὴν ἀντοχὴ του καὶ, ὅταν ἀναγκάσθηκε νὰ κάμῃ διμέτωπο πόλεμο, δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ πιά καὶ κατέθεσε τὰ τιμημένα του ὅπλα. Ἡ ἥττα του ὅμως δὲν ἦταν ντροπὴ, ἀλλὰ τιμὴ καὶ δόξα γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας. Μήπως ὅλα τὰ ἔθνη — μικρὰ καὶ μεγάλα — δὲν ἐδοκίμασαν πολλές φορές τὴν πίκρα τῆς ἥττας; Καὶ μήπως ἡ καταστροφὴ τῆς Μικρασίας ἦταν μικρότερη ἀπὸ τὴν τωρινή; Μία μεγάλη ἐθνικὴ συμφορὰ ἦταν καὶ κείνη ὅπως καὶ αὐτὴ σήμερα. Ἔτσι τὸ θέλησεν ἡ μοῖρα μας! Πέσαμε, ἀλλὰ πέσαμε ἔνδοξα καὶ τιμημένα.

Ἡ ἀτυχία μας καὶ ἡ συμφορὰ μας θάπρεπε ὅμως νὰ μᾶς βροῦν ὅλους ἐνωμένους καὶ ἔτοιμους γιὰ κάθε θυσία, χάρι τῆς σωτηρίας τῆς φυλῆς μας καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ μας. Δυστυχῶς δὲν κάναμε τίποτα γιὰ τὴν κοινὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ καθέννας κύτταξε πῶς θὰ μπορέτῃ νὰ σωθῇ μονάχος του. Εἶναι πικρὴ καὶ σκληρὴ ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὴν κρύψουμε. Ὁ λαὸς βρέθηκε ἀπροστάτευτος καὶ ἀκαθοδήγητος. Ἡ δυστυχία καὶ ἡ πείνα μᾶς ἔκαναν σκληροὺς καὶ ἀδιάφορους. Ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωθήτω! Αὐτὸ ἦταν τὸ σύνθημα ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου στὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν. Ὁ φίλος ἀπόφευγε τὸ φίλο καὶ ὁ συγγενὴς δὲν ἐγνώριζε πιά τὸν συγγενῆ

(1) Τὸ ἄρθρο μας αὐτὸ ἦταν νὰ δημοσιευθῇ στὸ «Νέον Πνεῦμα» στὸ τεῦχος τοῦ Σεπτεμβρίου 1944, μὰ ἡ λογοκρισία, ποὺ νόμισε πῶς θίγονταν τὸ γόητρο τοῦ κατακτητῆ, θέλησε νὰ τ' ἀλλάξῃ τὴν τελευταία στιγμή. Ἔτσι δὲ μπόρεσε πιά νὰ κυκλοφορήσῃ τὸ περιοδικὸ μας τὸν καιρὸ τῆς Κατοχῆς καὶ σταμάτησε τότε προσωρινὰ τὴν ἐκδόσή του. Τώρα τὸ δημοσιεύουμε ὅπως εἶχε τότε ἀκριβῶς ὄχι μόνον χάρι τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ γιατί πιστεύουμε ὅτι καὶ σήμερα ἀκόμη ἔχει τὴ θέση του καὶ τὴν ἐπικαιρότητά του.

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ :

ΚΟΥΛΗΣ ΑΛΕΞΗΣ
ΔΙΟΝ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡ. Α. ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΨΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ
Δ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ
ΜΙΧ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ
ΝΑΠ. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ
Κ. ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ
Σ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΔΑΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ
ΑΝΔΡ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ—ΛΑΥΡΑΣ
ΑΝΤ. ΠΡΩΤΟΠΑΤΗΣ
ΝΙΚ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ
ΝΙΚ. Γ. ΣΤΑΘΑΤΟΣ
ΠΟΤΗΣ ΨΑΛΤΗΡΑΣ
Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

Ἡ ΝΕΑ ΜΑΣ ΠΟΡΕΙΑ

Ἐστερα ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ πανηγυρικοῦ τεύχους ποὺ κάναμε τὸν περσινὸ Μάη, τοῦ ἀφιερωμένου στὴν Ἀθήνα μας, εἶχαμε ἀναγγεῖλαι ἀμέσως κατόπι τὴν ἐκδοσὴ καὶ ἄλλων φύλλων τοῦ «Νέου Πνεύματος» ἀφιερωμένων ἐκ περιτροπῆς στὰ μεγαλύτερα πνευματικὰ κέντρα τῆς Χώρας μας καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ποὺ τὸ καθένα χωριστὰ καὶ ὅλα μαζί συμβάλανε στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀναγέννηση τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Καὶ τὰ κέντρα αὐτὰ ὅπως λέγαμε καὶ τότε, δὲν εἶναι λίγα.

(συνέχεια στὴν 3η σελίδα)

του. Κάθε αίσθημα συμπόνιας και ανθρωπισμού είχε χαθεί. Δεν υπήρχαν πλέον Έλληνες φιλότιμοι και γενναίοψυχοι, αλλά σκληροί και στενόκαρδοι άνθρωποι. Ο μαυραγοριτισμός και ο φιλοτομαρισμός έμειναν ασυγκίνητοι μπρός στη φρίχτη τραγωδία του λαού. Οι άρρωστοι και οι γέροι έμειναν νησιτικοί και γυμνοί, ώστε δε μπόρεσαν ν' άντέξουν για πολύν καιρό στο κρύο και στην πείνα. Η άπορη γυναίκα και τ' όρφανό παιδί πήραν το δρόμο της ζητιανιάς και της ταπεινώσης. Έτσι φτάσαμε στη γενική διαφθορά και στην εξαθλίωση. Και ως να μην έφταναν όλα αυτά τα δεινά μας, ήρθε κι' ο πολιτικός διχασμός για ν' αποτελειώση τον όλεθρο.

Απ' την άλλη μεριά, αφώτιστοι και άκαθοδήγητοι όπως μείναμε, πέσαμε θύματα της προπαγάνδας του έξωτερικού και του έσωτερικού, που μας σκότισε το νου και δε μας άφησε να βρούμε το δρόμο της κοινής σωτηρίας. Ο,τι απόμεινε από την πολεμική συμφορά και τη στέρηση θά το εξαφανίσουν ο άλληλοσπαραγμός και η άφροσύνη μας.

Όστόσο, είναι ακόμη καιρός—έστω και την τελευταία στιγμή—να συνέλθουμε και να σκεφτούμε σαν Έλληνες και σαν φρόνιμοι άνθρωποι για τη σωτηρία της Πατρίδας, που κινδυνεύει, σαν έθνος και σαν φυλή, να συντριφτεί και να ξεπέσει σε τέλειο άφανισμό.

Πρέπει, λοιπόν, όλοι όσοι μπορούνε—κι' έχουν υποχρέωση να το κάμουν αυτό—να φωτίσουν το λαό, να τον καθοδηγήσουν εκεί που προστάζει το συμφέρο του και η σωτηρία του και να του δείξουν τον ίσιο δρόμο, που πρέπει ν' ακολουθήρη για να σωθίη και να μπόρεση ν' αναλάβη, όταν μιιά μέρα, γρήγορα ή άργά, θέ νάρθη το χαρμόσυνο μήνυμα ότι ο κατακλυσμός σταμάτησε, το τεράστιο έργο της αναδημιουργίας και της περισυλλογής.

Τότε θά βροη και η Πατρίδα μας: το δίκιο της και την έθνική της άποκοτάσταση, την όποία, όπως πρέπει να πιστεύουμε όλοι μας, δεν θ' άρνηθίη κανείς σ' ένα έθνος σαν το δικό μας, με την τρισένδοξη και πανάρχαια ιστορία του, που λάμπει πάντοτε σαν αυτόφωτο άστέρι στο στερέωμα του παγκόσμιου πολιτισμού.

Στο πρώτο φύλλο του «Νέου Πνεύματος», του Γενάρη του 1944, ανασκοπώντας την παγκόσμια κρίση και τη γύρω μας κοσμοχαλασιά, διαδηλώσαμε—όσο μπορούσε κανένας τότε να εκδηλωθίη—

την πίστη μας για ένα καλλίτερο μέλλον της ανθρωπότητας έπειτα από το τέλος του πολέμου. Και τελειώναμε τότε το πρώτο μας έκτενο άρθρο κάτω από τον τίτλο «Τι Πιστεύουμε» με τούτα τα λόγια:

«Η γιγάντια και πολύχρονη τούτη πάλη, που φαίνεται σάμπως να μην έχει ποτέ τελειωμό, δε μπορεί, φυσικά, παρά να σταματήσει μιιά μέρα. Και τότε μέσα από τη στάχτη και τα συντρίμια του χαλασμού, θά ξεφυτρώσει πάλι μιιά νέα κι' έντονότερη ζωή κι' ένας καινούργιος και ωραιότερος κόσμος θά ξαναγεννηθίη, όπως κάθε χρονιά, ύστερα από τη βαρειά χειμωνιά και την μπόρα, έρχετ' η άνοιξη να ξαναειώσει τη Κτίση και να σκερπίσει νέο πνεύμα ζωής στις κουρασμένες ψυχές των ανθρώπων».

Τώρα, που είμαστε έλεύθεροι πιά και χωρίς το φόβο της μπότας του κατακτητή, γράφοντας πάλι πάνω στο ίδιο θέμα, θά μπαρούσε κανείς να χει και να εκφράσει την ίδια πίστη για ένα άμεσο καλλίτερο μέλλον;

Μετς, τουλάχιστο, δε βιστάζουμε να εκφράσουμε τη θαθείά μας λύπη και την απογοήτεψη μας μπρός στο θέαμα που παρουσιάζει η Εύρώπη ύστερα από τόσο άφθονο και πολύτιμο αίμα που χύθηκε για τη στερέωση της έλευθερίας και της ασφάλειας του Κόσμου. Και είναι αλήθεια, ότι πολλοί λαοί έσπασαν τις βαρειές αλυσίδες της μαύρης σκλαβιάς και αναπνέουν τώρα τον άερα της λευτεριάς τους. Από την άλλη μεριά, όμως, άλλοι λαοί βρέθηκαν στη σκληρή και μαύρη ανάγκη να σκίψουν πάλι το κεφάλι μπρός στη δύναμη και τη βία νέων άφεντάδων. Άλλοι, πάλι, λαοί που αγωνιστήκανε ήρωικά για τη λευτεριά τη δική τους και, γενικώτερα, όλου του Κόσμου κι' έδωσαν στην ιδέα αυτή δε, πολύτιμο είχαν, δε μπορούν τώρα να βρούν το δίκιο τους κι' η αδύναμη φωνή τους πνίγεται μέσα στους διαπληχτισμούς των «μεγάλων». Έξ άλλου, ο πόλεμος γενικά δεν τελείωσεν ακόμη και, όπως φαίνεται, οι άνθρωποι που κυβερνάνε μοιρολατρικά το κράτος της μακρονης Ανατολής δεν θά υποκύψουν θεληματικά στην ασύγκριτη ύπεροχή των δυο μεγάλων συμμάχων.

Έτσι, ύστερα από έξη χρόνων αίματοκύλισμα και ασύγκριτη παγκόσμια καταστροφή, βρισκόμαστε πάλι στο χάος και στην άβεβαιότητα. Τόσο αίμα, τόσος ανθρώπινος πόνος, τόσσοι θρήνοι και χαλασμός και δυστυχία πήγαν χαμένα; Και δεν υπάρχουν, λοιπόν, στην Εύρώπη, στην Αμερική, στην Ασία, στην Αφρική, σ' όποιον της γής σημείο βρίσκεται ανθρώπινη ζωή, πέντε-δέκα άνθρωποι, που θάχουν

ΑΡΧΑΙΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

Φεύγετε, ο χρυσοφέρουγα πουλιά, φεύγετε, ο αιώ-
[νες,
τη γαλανή σκορπίζοντας όμίχλη του ουρανού
κι' όλα όρφανά στο διάβα σας, Έρέχθεια, Παρθε-
[βενώνες,
πάνω στο λόφο απόμειναν, συντρίμια ένός ναού.

Χλωμά πιά τώρα κοιτώνται τα μάρμαρα όπου η
[σμίλη
κλεινού τεχνίτη έσμίλεψε μιās αϊγλης τη μορφή
μά κάτω από τα λείψανα οι ωραίοι πετούνε θρύλοι
κι' η Δόξα προς τ' άετώματα κοιτάζει έκστατική.

ΚΟΥΛΗΣ ΑΛΕΤΗΣ

τη θέληση και τη δύναμη να ύψωθούνε πάνω άπ' τα
ταπεινά πάθη και τα ύλικά συμφέροντα και ν' αν-
τικρύσουνε το πινανθρώπινο ιδεώδες, που θά το δε-
όδηγούσε, όπως τ' άστέρι των μάχων, στη σωτη-
ρία του Κόσμου;

Κι' αν δεν υπάρχουν δυο—τρεις πολιτικοί και κυ-
βερνήτες λαών ίκανοί να σώσουν τον Κόσμο από
νέα ανθρωποσφαγή, δεν βρίσκονται, επί τέλους,
πέντε-δέκα διανοούμενοι με παγκόσμιο κύρος—δ-
πως ένας Μπένερ Σω, ένας Μωρούα, ένας Ο'Νήλ,
ένας Ούελε, ένας Ματτεργιγκ—να φωνάζουνε μέσα
άπο τα μεγάλα κέντρα της Εύρώπης και της Αμε-
ρικής και να πουν:

—Άρκει πιά! Φτάνουν οι πόλεμοι και οι έπικυ-
στάσεις. Φτάνει το άθωο και πολύτιμο αίμα που
χύεται τόσο καιρό άσκοπα και έγκληματικά γύρω
άπ' τα ψεύτικα και κλανερά συθήματα της Έλευ-
θερίας και της Δικαιοσύνης. Άς στρατήσουν οι
φρικαλεότητες του πολέμου, που κατεβάζουν τον
άνθρωπο στο επίπεδο του κτήνου. Όχι δικτατο-
ρίες του Φασισμού, μα όχι και δικτατορία του Προ-
λεταριάτου. Έξασφάλιση και στερέωση της παγκό-
σμιας ειρήνης πάνω στην αληθινή έλευθερία των
λαών και στην πραγματική κοινωνική δικαιοσύνη.

Και αν και των ανθρώπων του πνεύματος η φω-
νή δεν άκουσεί και αυτή μέσα στην άναρχία και
το χάος που διαιλεύουν τώρα στην Εύρώπη, τότε
ας σηκωθούνε σε συναγεμιά όλοι οι πατριάρχες της
Χριστιανωσύνης και άς καλέσουν γύρω τους όλους
τους δεσποτάδες του Κόσμου σε μιιά νέα Οικουμε-
νική Σύνοδο για τη σωτηρία της ανθρωπότητας;

Τι τραγική, αλήθεια, ειρωνεία για τον πολιτι-
σμένο άνθρωπο γενικά και τι ξεπεσμός, για τον
ευρωπαίο ιδιαίτερα, να ζητάει την «άνωθεν» σωτη-
ρία του δυο χιλιάδες χρόνια ύστερα από το παναν-
θρώπινο και θείο κήρυγμα του Ναζωραίου! Δ. Β.

ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑ

ΤΑ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ

Σ' αύλες, σιμά σε τοίχους, στα σοκάκια
πίσω από τα Έερά στα παρακλήσια
φουντώνουν λυγερά τα κυπαρίσσια.

Την αύγουλα, λίγο ο ήλιος πριν να βγει.
τυλίγουνε την πράσινη στολή
σ' άνεραο πέπλο άχνό τριανταφυλλί.

Τις νύχτες, σα γυρίζω, τα χωρίζω
πιδ μαύρα κι' άπ' τα μαύρα τα σκοτάδια
πλάϊ στα έκατοχρονίτικα ρημάδια.

Κι' όταν φυσάει βοριάς λιγάει η κορφή τους
κι' άρχίζουν μυστικό, και πές... και πές...
με τις παλιές τους γνώριμες σκεπές.

Ν. Πετιμεζάς—Λαύρας

Η ΝΕΑ ΜΑΣ ΠΟΡΕΙΑ

(συνέχεια από την 1η σελίδα)

Και πρώτα - πρώτ' άπ' όλα οι έφτά πεντάμορφες
άδερφάδες του Ιονίου με τον πλούσιο κι' άφθαρτο
πνευματικό τους θησαυρό. Τα χιλιοτραγουδημένα
νησιά του Αιγαίου με τ' άτίμητα δώρα του Νοϋ και
της Τέχνης και, πάνω άπ' όλα, το μαγικό νησί της
Σαπφούς και του Αλκαίου με τη σύγχρονη και με-
στη πνευματική του άιθηση. Η λεβαντογενήτρα
Ρούμεια, με κέντρο το ήρωικό Μεσολόγγι. Η Θεσ-
σαλία, η Πατοίδα του Πρωτοψάλτη και μάρτυρα
της Έλληνικής λευτεριάς, Ο κατακαημένος Μωριάς,
η Πατρίδα του Ζάν Μωρεάς και του Γιάννη Καμ-
πούση. Η ήρωοτρόφα Κρήτη με τα έπικά δημοτικά
της τραγούδια του Κορνάρου και του Χορτάση.
Η Ήπειρο, με τα θρυλικά Γιάννενα, το πνευματικό
αυτό κέντρο του Γένους τον καιρό της Τουρκοκρα-
τίας. Η Μακεδονία κ' η Θράκη με κέντρα τη Θεσ-
σαλονίκη και την Πόλη. Κι' έπειτα η Ιωνία, η πα-
νάρχαια αυτή Έλληνική γη με την τελευταία πνευ-
ματική της αναλαμπή, για να φτάσουμε κατόπι στη
μακρυσμένη Κύπρο μας, με τον πλούσιο λαογρα-
φικό της θησαυρό και την ένδιαφέρουσα ποιήσή
της. Κι' ακόμα πέρα στην Αλεξάνδρεια, το μεγάλο
αυτό κέντρο του Έλληνισμού της διασποράς με
την αξιόλογη σύγχρονη πνευματική του ζωή.

Έτσι κάνοντας, θά συγκεντρώσουμε σιγά-σιγά
μέσα στις σελίδες του «Νέου Πνεύματος» όλη τη
νεώτερη Έλληνική διάνοηση.

Αυτή είναι η νέα πορεία που θ' ακολουθήση το
περιοδικό μας.

Τώρα, λοιπόν, βρίσκοντας άφορμή άπ' το χαρ-
μόσυνο γεγονός της λευτεριάς της πολύπαθης Δω-
δεκανήσου, θ' αφιερώσουμε το έόμενο τεύχος μας
όλάκερο στα νησιά του Αιγαίου, και ιδιαίτερα στη
Δωδεκάνησο, που λάμπει σαν άτίμητο διαμάντι μέσα
στο σύμπλεγμα των έλευθερων νησιών της Ελλάδας.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΩΡΕΣ ΜΑΥΡΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

‘Η άρχαία Έλλάδα έδωσε τὰ πνευματικά δπλα τοῦ πολιτισμοῦ...—‘Η νεώτερη
Έλλάδα έδωσε τὰ δπλα τῆς Νίκης...

ΑΝΤΑΡΙΑΣΜΕΝΗ θάλασσα ὁ κοσμάκης, πού ξε-
χυνότανε μέ στηθοχτύπια, προί-προί στοὺς δρόμους.
Πιστός τοὺς σύντροφος τὸ σακκούλι—ἀδειο τίς πιότε-
ρες φορές. ‘Η ἀπελλισία φούσκωνε τὸ στήθος τῶν πει-
νασμένων. Καμμιὰ ἐλπίδα γιὰ νὰ δώσει φαγιά στὴν
παγωμένη καρδιά τους. ‘Απὸ παντοῦθε μαῦρα μαντάτα.
‘Η ἠρωϊκὴ γωνιά τῆς γῆς τῆς λευτεριάς καὶ τοῦ πολι-
τισμοῦ στέναζε κάτω ἀπὸ τὴ μπότα τῶν νέων Οὐννων
καὶ τῶν φτεροφόρων γελοίων. Φαρμάκι ἢ δίκαιη ἀγανά-
χτησι τῶν ἀκατάβλητων Ἑλλήνων, ἔτρωγε τὰ σωθικά
τους. Χαροκόπαγαν καὶ δέρνανε ἀλύπητα οἱ σαρωμένοι
στὴν Ἀλβανία φασίστες! Νὰ δίνουνε προσταγές, νὰ
κορδώνουνται οἱ νικημένοι! Καυχησιάρηδες οἱ ξεφτελι-
σμένοι!

Λαχάνιασμα μ’ ἐπιανε σὰν τὰ συλλογιζόμενοι ὅλ-
αυτά. Αναρθεα λόγια βγαίνανε ἀπὸ τὰ χεῖλη μου,
ὅπως γύριζα, μέσα σὲ σκοτάδι τῆς νύχτας, στὴν ἀπό-
μερη κάμαρή μου. Μιὰ ἀπόβαθη φωνή, ἕνας σφιχτός,
γόργόρητος ἦχος, ἦταν τ’ αναρθεα λόγια μου. ‘Αφου-
ξα, σκύλιαζα, ἔβριζα.

‘Εφτασα στὴν κάμαρή μου, ἀφοῦ πρὶν πέρασα ἀπὸ
τὴ στενόμακρη ἀψιλή. Τοῦ κάκου πάσιζα νὰ ὀμιστῶ
καμμιὰ μρωδιά ἀπὸ φαί, ὅπως πρὶν, τὸν καιρὸ τῆς
λευτεριάς, πὸ μούροχονταν τὰ γιαχιστὰ καὶ τὰ τηγανη-
τὰ στὴ μύτη καὶ μοῦ ἔπνιγαν λαίμαργες ἐπιθυμίες.

Τώρα πάθαινα καὶ ἄλλο...Κάθε φορά, πὸν διάβα-
ζα σὲ κανένα βιβλίο ἄμορφα, λιχουδικὰ φαγιά, συλλο-
γιζόμενοι, πὸς ἐκεῖνος πὸν τᾶγραφε θὰ ἦταν πεινα-
σμένος κι’ εὔρισκε παρηγοριὰ στὴν περιγραφή τους.
Στὸ τέλος ὅμως σὰν ἔβλεπα, πὸς ὁ συγγραφέας ἐπέμε-
νε στὶς λεπτομέρειες τῶν φαγιῶν, πέταγα τὸ βιβλίο μέ
θυμὸ, μ’ ἀγανάχτησι.

«Κοιλιδουλέ!» μουρούριζα.

‘Αλήθεια ἢ πείνα φέρνει ὑπεροξέυτητα στὶς αιστή-
σεις. ‘Ολες οἱ αιστήσεις ξεγελοῦνται. Νά, τὸ πρῶι
ποῦβλεπα ἕνα καροτσάκι μέ ξύλα γιὰ τὴ σόμπα, μοῦ
φανήσανε αὐτὰ τὰ ξύλα, κοντὰ, ναί, ἀπὸ πολὺ κοντὰ,
γιὰ φαμί, γιὰ κομένα καρβέλια.

«Δὲ βαρύνεσαι, συλλογίστηκα, ἀνοίγοντας τὴν πόρτα
τῆς κάμαρης μου, εἴν’ ἀνάγκη νάχουμε ὄρες ὀρισμένες
νὰ τρώμε; Μιὰ ιδέα εἶναι κι’ αὐτή... ‘Εχουν δίκιο, οἱ
φουσιθεραπευτές, ὅταν λένε: πὸς πρέπει νὰ καταγγη-
θοῦνε οἱ ὀρισμένες ὄρες, γιὰ τὸ φαί. Τὶ θὰ πῆ αὐτό;
‘Εκβιάζουμε τὸ πεπτικό μας σύστημα, δηλαδῆ!»

Μὰ ὅπως ὁ χτύπος τοῦ τύμπανου κενταίει τὸ θά-
ρος τοῦ στρατιώτη στὴ μάχη, εἶσι κι’ ἐγώ, σὰν ἀντί-
κρουσα τὸ πιάτο, μέ τὰ λίγα ἐληνοκώκιστα πὸν εἶχα

ἀφήσει τὸ μεσημέρι, πάνω στὸ τραπέζι, ἔνωσα τὰ
σωθικά μου νὰ σφίγγονται. ‘Εβγαλα ἀπὸ τὸ σφύραρι τὸ
κιτρινόψωμο—ἦταν δὲν ἦταν εἴκοσι δράμια. ‘Αρτόδεν-
τρο εἶχ’ ἀκούσει πὸς τὸ λέγανε στὸ φούρνο. ‘Ηταν
κολλημένο στὸ χαρτί ὅπως τὸ μοιράζανε οἱ φουρνάρειοι.
Αὐτὸ μᾶς τὸδινε γενναϊόδορα—ὁ καμποτίνος ὁ Μου-
σολίνι—ὁ πειρατῆς τῆς Μεσογείου, ὅπως τὸν εἶχε βα-
φτίσει πετυχημένα σὲ μιὰ γαλλικὴ ἐκπομπή του ὁ ρα-
διοσταθμὸς τῆς Μόσχας. ‘Επλυνα τὸ μάτιο τὴ ρόκα
πὸν κράταγα μ’ εὐλάβεια καὶ κάθησα γιὰ νὰ φάω.
‘Αποτοξίνωση, μιὰ φορά!» συλλογίστηκα. ‘Α, τί ξεχα-
σμένος πὸν εἶμαι!... Πετάχτηκα μέ χαρὰ, ὀρθός. ‘Εκεῖ
δὰ στὸ παράθυρο εἶχα δὺδ κεφάλια σκόρδο. Τ’ ἄρπαξα
λαίμαργα. ‘Υστερα ἔριξα τριγύρω μου γρήγορες μα-
τιές, σὰ νᾶφαγνα, σὰ νὰ περιμένα νὰ βρῶ κι’ ἄλλα
φαγώσιμα. Τοῦ κάκου. Σὰν τέλειωσα τὸ κιτρινόψωμο,
ἄρχισα νὰ μαζεύω τὰ ψίχουλα. ‘Η ἀγωνία γιὰ τὴν
αὐριανὴ μέρα, γιὰ τὰ χειρότερα μοῦ τριβέλιζε τὸ μυαλό.
Πὸς ἔκαιγε αὐτὸ τὸ σκόρδο! Κακόμοιρε ἄνθρωπε, πὸς
ποδοπατήθηκε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ἀξιοπρέπειά σου!.

Βήματα βαρεῖα ἀκούστηκαν ἔξω. ‘Αφουγκράστηκα.
Μιλούσανε γερμανικά. ‘Ετρεξα στὸ παράθυρο, μὴ τυ-
χὸν ξεπρόβαλε ἀπὸ πούθενά καμμιὰ φωτεινὴ λουριδί-
τσα «Sales Boches!» μοῦ ἦρθαν στὸ νοῦ τὰ λόγια ἐνὸς
γάλλου παλιοῦ πολεμιστῆ, πὸν γνώρισε ἀπὸ τὰ 1916
τὴ βαρβαρότητα τῶν γερμανῶν. ‘Υστερα θυμήθηκα,
πὸς σὸν ἦμουν μικρός, ἄρχισα νὰ μαθαίνω γερμανικά.
Μὰ γρήγορα τὰ παράτησα. Τόσο ἀντιπαθητικὴ ἦταν γιὰ
μένα ἢ γοτθικὴ γραφή τους—οἱ ἀτέλειωτες, τραχειές
καὶ δυσκολοπρόφορες λέξεις τους. Πὸν νᾶξερα πὸς οἱ
γερμανοὶ θὰ γίνονταν οἱ δῆμιοι τῆς πατρίδας μου! ‘Α,
δὲν πάει ἄλλο σκόρδο, πιά, κάτω. Καίει κι’ ἡ ρόκα...
Μιὰ παρηγοριὰ μοῦ μένει: σὲ λίγο, πὸν θὰ πλαγιάσω,
θὰ μπορῶ νὰ συλλογιέμαι καλομαγερεμένα φαγιά...
Δὲν εἶναι κοιλιδοουλία, λιχουδιὰ αὐτό... ‘Αγαποῦμε
αἰώνια τὸ χαμένο» δὲν εἶπε ὁ ‘Ιψεν; Δὲν τὸπε βέβαια,
γιὰ τόσο ὕλικὰ πράματα. Μὰ τί νὰ γίνῃ;... Εἶναι κι’
αὐτὴ μιὰ παρηγοριὰ... Λησιμόνησα... ‘Εχω καὶ μιὰ ἄλλη
παρηγοριὰ... ‘Ενα βιβλίο, πὸν μοῦ τὸ ἐμπιστεύθηκε
κάποιος φίλος. Οἱ «γερμανοὶ αὐτοκρινόμενοι» εἶναι ὁ
τίτλος του. Τὸ ξετρυπῶν μέσα ἀπὸ τὸ ξεκοιλιασμένο
στομάχι τοῦ κρεββατιοῦ μου, ὅπου τὸκρυψα, καὶ πλα-
γιάζω περισσότερο πεινασμένος... Σαφνικά, σὰν ἀστρα-
πὴ μοῦρχεται ὁ πόθος τοῦ ταξιδιοῦ... Νὰ φύγω... Νὰ
πῶ ἐκεῖ στὴν ἐπαρχία στὸ συγγενικό μου σπίτι, γιὰ
λίγο καιρὸ, γιὰ μερικὲς βδομάδες... Οἱ συγγενεῖς μου
αὐτοὶ ἔχουνε τὸν τρόπο τους... ‘Εχουνε σοδειά... ‘Εκεῖ

Εἶναι κάποιοι πόνοι...

*

Εἶναι κάποιοι πόνοι
—ἄχ καρδιά μου μόνη!
πού κι’ αὐτὸ τ’ ἀηδόνι
δὲν τοὺς κελαΐδει.

Εἶναι κάποιοι πόνοι
—ὦ τί πόνοι!
Π’ ὄυτε τὸ τραγόνι
δὲν τοὺς τραγουδεῖ.

Εἶναι κάποιοι πόνοι,
ξαίρει ὅποιος τοὺς νοιώνει,
δὲν τοὺς βαλσαμώνει
τίποτα στὴ Γῆ.

Εἶναι κάποι πόνοι,
κάποιοι πόνοι,
πού τοὺς φανερώνει!
θλίψη... καὶ σιγή...

ΑΝΔΡ. ΑΛ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

S

Κι’ αὐτὸς λοιπὸν παγγερμανιστῆς; «Δὲν εἶναι μόνο ἢ
‘Αλσατία κι’ ἢ Λωραίνη πὸν θὰ μᾶς ἀνήσουν, ἀλλ’ ἢ
Γαλλία ὀλάκερη κι’ ἢ Ἑυρώπη κι’ ὁ κόσμος ὅλος. Ναί,
ὅλος ὁ κόσμος θὰ γίνῃ γερμανικός. Συχνὸ ὄνειρέυτηκα
τὴν κυριαρχία αὐτῆς τῆς Γερμανίας σὰν περπατοῦσα στὰ
δάση τῆς πατρίδας μου».

Ντούτσλαντ, Ντούτσλαντ ‘Υμπερ ἄλλες, δὲν τρα-
γουδᾶνε οἱ γερμανοὶ;

Προί-προί, τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισα νὰ τρέχω γιὰ τὴν
ἄδεια τοῦ ταξιδιοῦ. ‘Αγκομαχητὸ σπαστό. Τὸ μυαλό μου
ἀνάβει ἐκεῖ μέσα στὸ Ἰταλικὸ γραφεῖο, πὸν περιμένω.
Μερικὲς στιγμὲς θαρρῶ, πὸς ὄνειρεύομαι... Τὰ χάνω τότε
καὶ θέλω νὰ φύγω νὰ μὴ σταθῶ ὄυτε λεπτό... Μιὰ γυ-
νοῖκα μιλεῖ, πίσω μου μ’ ἕνα νεαρὸ Ἰταλὸ ἀξιωματικό.
Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω, ἂν εἶναι Ἰταλίδα γιὰτι μιλάει,
δίχως νὰ κομπιάζει τὰ Ἰταλικά. Τὴ βλέπω πὸν γλαρώνει
τὰ ἀναμένα μάτια της, μ’ ἕνα τρόπο σὰ νὰ θέλῃ νὰ δώ-
σει μιὰ προκλητικὴ γλύκα στὸ βλέμμα της. Καὶ τὴν ἀκούω
πού λέει στὸν Ἰταλιανὸ ἀδιάντροπα:

«‘Α, ἐγὼ εἶμαι σίγουρη, γιὰ τοὺς εἰλικρινεῖς θαυμα-
στές μου. Γι’ αὐτὸ καὶ δὲν τσιγγουνεύομαι καθόλου. Τοὺς
δίνω ὅ,τι μοῦ ζητήσουν...».

‘Αν εἶναι ἑλληνίδα συλλογιζόμενοι, θᾶχανε οἱ φροτέ-
λοι νὰ λένε, πὸς ἔτσαλαπατήσανε τίς γυνοῖκες μας...

Νὰ τώρα πὸν ὁ Ἰταλὸς τῆς λέει:

«‘Εδῶ, στὸν ἄμορφο τόπο σας, σιτὴ μὲλλα Γκρέ-
τσιου, θὰ μείνουμε γιὰ πάντα!...».

‘Ο πιθηκάνθρωπος ἀκίχεται. Τὸ αἷμα ἰνεβαίνει στὸ
κεφάλι μου. Μοῦρχεται νὰ τοῦ φωνάξω:

«Θὰ μείνετε γιὰ πάντα, μὰ θὰ μείνετε κάτω ἀπὸ τὰ
τιμημένα χόματα τῆς γῆς αὐτῆς!...».

ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

εἶναι Ἰταλοί... Νικήσανε, βλέπετε, οἱ ἄνθρωποι καὶ
ξεχουθήκανε στὸν φτωχὸ τὸν τόπο μας, γιὰ νὰ τὸν κατα-
χτήσουν, δικαιωματικά!... Τριπλὴ κατοχή! Φορική... Νὰ
φύγω... Νὰ φύγω νά... ‘Α, τί χαρὰ πὸν νοιώθω στὴ
σκέψη αὐτῆ... Μὰ μοῦ δηλητηριάζει τὴ χαρὰ μου ἢ λι-
γούρα, ἢ φοβερὴ λιγούρα, πὸν δὲ μ’ ἀφήνει καθόλου...

Ανοίγω τὸ βιβλίο: οἱ «γερμανοὶ αὐτοκρινόμενοι»
«γερμανικά λόγια» ἔχει γιὰ ὑπότιτλο.

«Σὲ ποῖο μέρος βρίσκεται τὸ δίκιο; ‘Εκεῖ, ὅπου
βρίσκεται ἢ δύναμη». ‘Ο Μαξιμιλιανὸς Χάρντεν τὰ εἶπε
αὐτά. Σπουδαῖος δημοσιολόγος τοῦ λόγου του!... ‘Ηγε-
μόνες, καγκελάριοι, φιλόσοφοι, ἱστορικοί, ἀξιωματοῦ-
χοι, καθηγητές, ποιητές, δημοσιολόγοι, λογοτέχνες, δη-
μοσιογράφοι, γερμανοὶ, ὅλοι τοὺς μιλάνε, ποῖς λίγο
ποῖς πολὺ μέ τὴ λογικὴ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Χάρντεν!...
Νὰ τώρα κι’ ὁ Φρειδερίκος ὁ Β’. «‘Αν ἔχουμε νὰ κερ-
δίσουμε, μέ τὸ νὰ εἶμαστε τίμιοι, ἂς εἶμαστε, ἂν ὅμως
πρέπει νὰ γίνουμε ἀπατεῶνες, ἂς γίνουμε!» γράφει...

‘Αμ ὁ «περίφημος» Μπίσμαρκ τί σοῦ λέει;

«Δὲν εἶναι κακὸ πρᾶμα νὰ ἰδοῦμε τὸ Παρίσι, τὴ
Βαβὲλ αὐτῆ, νὰ καταστραφῇ ὀλότελά» μ’ αὐτὸ εἶναι
ἀδύνατο, γιὰ πολλοὺς λόγους. ‘Ο κυριώτερος εἶναι
γιὰτι πολλοὶ Γερμανοὶ ἀπὸ τὴν Κολωνία κι’ ἀπὸ τὴν
Φραγκφούρτη ἔχουνε μεγάλα κεφάλαια τοποθετημένα
ἐκεῖ».

Αὐτὰ τὰ γράφει ὁ Μπίσμαρκ στ’ «‘Απομνημονεῦμα
τά» του... ‘Ηταν εἰλικρινής, βλέπετε, ὁ ἄνθρωπος! Κα-
πὸ κάτω:

«...‘Η κόμησσα Μπίσμαρκ εἶναι πολὺ καλὰ τώρα
‘Υποφέρει μόνο ἀπὸ τὸ ἄγριο μῖσός της, ἐνάντια τοῦ-
Γαλάτες. Θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ τοὺς δεῖ ὅλους νεκροὺς
ἀκόμα καὶ τὰ μικρὰ παιδάκια, πὸν δὲ φταῖνε, μολα-
ταῦτα, ἂν ἔχουνε τόσο ἀπαίσιους γονεῖς».

Τὰ μικρὰ παιδάκια!... Οἱ βάρβαροι ἀπόγονοι τοῦ
Μπίσμαρκ τίς ὑποθήκες τοῦ μεγάλου τοῦς προγόνου,
θὰ εἶχαν στὸ μυαλό τους καὶ στὴν καρδιά τους, ὅταν
σφάξανε ὀμαδικὰ τᾶμοιρα τὰ παιδάκια, στὰ Καλάβρυτα,
στὸ Δίστομο καὶ σὲ τόσα ἄλλα χωριὰ τῆς Ἑλλάδας!

‘Ανακλαδίστηκα μέσα μου ἢ δίκαιη ἀγανάχτησι
ξανά.

‘Ο μωδιασμένος ἀπὸ τὴν συφοριασμένη ζωὴ, ἐαυτός
μου, ἀναταράχτηκα. Χιλιοδιπλώνει τὰ πάντα ἢ σκλα-
βιά, γύρω μου... Κατακάθεται φοβερὴ. Καὶ ἔσα στὴν
ὀλοσκοτεινὴ νύχτα, πὸν τὴ βουβαμάρα τῆς τὴν ταρά-
ζει ἢ βαρεῖα περπατησιὰ τῶν Οὐννων, νοιώθω ἀβάστα-
χτη τὴν πείνα μου... Νὰ φύγω... ‘Ισως, ἐκεῖ στὴν ἐπαρ-
χία μπορέσω καὶ ξεχνᾶω κάπως τὴ σκλαβιά μας.

Νὰ φύγω! Καὶ θὰ φύγω τὸ γρηγορώτερο... Φτερου-
γίζε μέσα μου ξανά, ἢ ἐλπίδα, τὰ πολυαγαπημένα μου
μικροπράματα, μέσα στὴν κάμαρη μοῦ φαίνονται ἔχθρι-
κά, τώρα... Μ’ ἐνοχλοῦνε οἱ παγωμένες ἄκρες ἀπὸ τὰ
δάχτυλά μου. Δὲν εἶναι πιά ἢ καλὴ, ἢ γαλήνια νύχτα,
πὸν ζύγωνε ἄλλοτες, καλοδεχούμενη. Τὴ μολεῦει ἢ ἀνά-
σα τῶν Οὐννων καὶ τῶν φτεροφόρων τοῦ Ντούτσε!

Ξαναπαίρνω τὸ βιβλίο, εὐλαβητικά, παρήγορα.

Κάπου παίρνει τὸ μάτι μου τ’ ὄνομα τοῦ Γκαίτε...
‘Α, νὰ τὸ βρῆκα... Εἶναι στὴ σελίδα: «τὰ λόγια τῶν
ποιητῶν Διαβάξω: «Οἱ Πρωῶσοι εἶναι φυσικὰ σκλη-
ροί. ‘Ο πολιτισμὸς θὰ τοὺς κάνει ἄγριους» Κι’ ὁ Χάινε,

Τότε, σάν ήμουνα παιδί ἀκόμα, ἄκουγα τοὺς παππούδες μου νὰ λένε συναμετάξυ τους πολλὲς καὶ παράξενες ἱστορίες γιὰ τὴν ξακουσμένη, μὰ κι' ὡστόσο ἄγνωστη στοὺς πολλοὺς χώρα, ποὺ κλείνει τόσους θρούλους καὶ μυστήρια. Κι' ἤμουνα ὁ-

λος αὐτιά καὶ προσοχή. Γι' αὐτό, σάν ξάνοιγα κάθε πρωὶ τὸ φῶς τῆς μέρας κι' ἄγ. ἀντένα τ' ἀντικρονὰ βουνὰ τῆς Μάνης, ἀθελά μου ὁ νοῦς μου ξανάπλαθε τις ἱστορίες ποὺχα ἀκούσει στὶς ἀτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμῶνα.

Πίσω ἀπ' τὰ ψηλὰ κι' ἄγρια ἐκεῖνα βουνὰ ζοῦσε καὶ ζῆ πάντα ἕνας μελαφός, ξηραγκιανός, λιτὸς καὶ μελαγχολικὸς λῆος, σ' ὅλα του ἰδιόρρυθμος καὶ ξεχωριστὸς ἀπ' ὅλους τοὺς Μωραίτες. Μὲ τὰ παράξενα καὶ πρωτόγονα, μὰ καὶ τόσο ποιητικὰ μαζῆ, ἦθη καὶ ἔθιμά του. Μὲ τοὺς δικούς του ἄγραφους καὶ ἀπαράβατους νόμους γιὰ τὴν ἀτομικὴ καὶ οἰκογενειακὴ τιμὴ. Μὲ τὴν πανάρχαιη καὶ ἑλληνικώτατη συνήθεια τῆς φιλοξενίας του, ποὺ δείχνει τόση εὐγένεια· κι' ἀνθρωπιὰ, καὶ τὸν τιμᾶ καὶ τὸν ξεχωρίζει ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς φυλές. Μὲ τὸ θανάσιμο κι' ἀνήλεο μῖσος του γιὰ ὅσους τοῦκαμαν κακό, μὰ καὶ μὲ τὴν αἰώνια ἀξέχαστη εὐγνωμοσύνη γιὰ κείνους ποὺ τοῦκαμαν καλό...

Καὶ μοῦ γεννηότανε ἡ ἐπιθυμιὰ νὰ ζήσω, ἔστω καὶ γιὰ λίγες μέρες, ἀνάμεσα στὸ λαὸ αὐτό—τοὺς φυσικοὺς μανιάτες— καὶ νὰ ἰδῶ καὶ νὰ νοιώσω ἀπὸ κοντὰ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά του.

Καὶ δὲν ἄρχισε νὰ μοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία αὐτή. Κάποιος γάμος γινότανε κεῖ κάτω καὶ θ' ἄλλαζε τὰ στέφανα ἕνας στενὸς συγγενὴς τῆς μάνας μου. Τῆς νύφης τὸ χωριὸ ἦτανε ἡ Καρδαμύλη καὶ τοῦ γαμπροῦ ὁ Κάμπος τῆς Ἀβίας. (Γώρα ὅλη τούτη ἡ περιφέρεια συγχωνεύτηκε στὴν ἐπαρχία Καλαμῶν).

Πήραμε, λοιπόν, ἕνα ἀνοιξιὰτικο πρωῖνὸ, καθάλα τὴ μεγάλη δημοσὰ ποὺ τραβάει γιὰλὸ-γιαλὸ ἴσια στὴ Μάνη καὶ φτάσαμε κατὰ τὸ δειλινὸ στῆς νύφης τὸ χωριό. Τῆ μιὰ Κυριακὴ θὰ γινόντουσαν οἱ ἀρραβῶνες καὶ τὴν ἄλλη τὸ μυστήριο τοῦ γάμου.

ΤΟΥ Κ. Δ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΑΝΙΑΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

τύχει νᾶχει ἕνας μόνο ἀπ' τὸ συμβούλιο, ποὺ τὸ ἀποτελοῦνε οἱ πλέον στενοὶ συγγενεῖς, ἀντίθετη γνώμη, ἡ πρόταση δὲ γίνεται δεκτὴ. Γιατὶ κάλλιο τῶχουνε νὰ κακοφανεῖ τοῦ ξένου παρὰ νὰ δυσαρεστηθεῖ ὁ συγγενής. Ὅταν ὅμως ἡ ἀπόφαση εἶναι ὁμόφωνη, τότε λαβαίνει γνώσι καὶ ἡ νύφη, ποὺ, ὅπως εἶπαμε, ποτὲ δὲν μπορεῖ τελικὰ ν' ἀρνηθεῖ. Καί, σάν λάβει γνώση κι' ὁ γαμπρός, γίνεται ἔπειτα συνάντηση τῶν πλέον στενῶν συγγενῶν κι' ἀπ' τὰ δυὸ μέρη σ' ἕνα μαγαζι. ὅπου τσουγγρίζουν τὰ ποτήρια τοὺς μπροστὰ στοὺς χωριανούς· γιὰ νὰ γίνει ἔτσι πυσίγνωστο ὅτι τὸ συμπεθεριὸ τελείωσε.

Σάν φτάσαμε, λοιπόν, ὅπως εἶπαμε, στὸ χωριό, εἶχανε τελειώσει πιά ὅλα τούτα τὰ προεπόμενα σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου. Ὁ γαμπρός εἶχε στείλει ὀποβραδὺς ὅλα τὰ χρειαζόμενα γιὰ τοὺς ἐπίσημους ἀρραβῶνες. Τὴν ἄλλη μέρα, τ' ἀπομεσήμερο, ἔφτασε κι' αὐτὸς μὲ τὸ συγγενολόγι του—καμμιὰ τριανταριά νομάτοι. Στὴν ἀλόπορα καλωσορίσανε τὴ συνοδεία· γιατί ὁ γαμπρός ἦτανε νικλιάνος κι' ἡ νύφη φαμέγια—ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης. Σὲ λίγο στρωθῆκανε ὅλοι στὸ τραπέζι γιὰ νὰ φᾶνε καὶ νὰ πιοῦνε. Πρὶν ὅμως ἀρχίσει τὸ φαγοπότι, σηκώθηκε ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ ἀπὸ τὴ θέση του καὶ μὲ τὸ δακτυλίδι τ' ἀρραβῶνα ποὺ κρατοῦσε στὸ χέρι του ἔκαμε τρεῖς φορὲς νοερά τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στὸ μέτωπο τῆς νύφης κι' ὕστερα τῆς τὸ φόρεσε, λέγοντας φωναχτὰ καὶ κομμένα τούτη τὴν εὐχή: νὰ εἶστε καλορροϊκοὶ, καὶ στὰ στέφανα. Τὰ λόγια αὐτὰ ἐπαναλάβανε ὅλοι κατόπι, ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά του. Ἐπειτα ἄρχισε ἀμέσως τὸ φαγοπότι. Καὶ σάν ἦρθανε ὅλοι στὸ κέφι, ἄρχισαν τὰ τραγούδια καὶ τὰ συμπάρα.

Ἐτσι τελείωσε τὸ πανηγύρι κι' ἡ πρώτη χαρὰ, ὅπως λένε.

Σὲ δυὸ—τρεῖς μέρες ἦρθε νὰ κάμει τὴν πρώτη βίβιτα ὁ γαμπρός στὸ σπίτι τῆς ἀρραβωνιαστικιάς του, ἔχοντας συντροφιά του κι' ἕνα στενό του συγγενῆ. Γιατὶ, κατὰ τὸ ἔθιμο, πρέπει πάντα μέρα νὰ μπαίνει ὁ γαμπρός στὸ σπίτι τῆς μνηστῆς του καὶ νὰ ναι πάντα παρῶν ἕνας συγγενής, εἴτε ἀπὸ τῶνα μέρος, εἴτε ἀπὸ τ' ἄλλο. Πρωτοῦ ὅμως νᾶμπει μέσα

γαμπροῦ. Ἐτσι, πολλὲς φορὲς, βρίσκει δικαίωση τὸ αἶσθημα τοῦ νέου, ἐνῶ, ἀντίθετα, ἡ προτίμηση τῆς νύφης δὲν παίζει κανένα ρόλο. Αὐτὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ δεχτῆ χωρὶς ἀντίρρηση τὴν ἀπόφαση ποὺ θὰ βγάλῃ τὸ οἰκογενειακὸ συμβούλιο. Κι' ἂν πάλι

στὸ σπίτι ἔρριξε κατὰ γῆς δυὸ τάλληρα ἀσημένια, γιὰ νὰ δεῖξει μ' αὐτὸ ὅτι δὲν μπαίνει δικαιωματικά. Ἀμέσως τότε ἡ νύφη τοῦ χάρισε ἕνα μεταξωτὸ μαντῆλι—τὸ μόνο δῶρο ποὺ κάνει ἡ μνηστῆ στὸ μνηστῆρα της κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀρραβῶνα.

Τὴν ἄλλη Κυριακὴ—γιατὶ πάντα Κυριακὴ γίνονται ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπίσημα πράγματα ἐκεῖ κάτω—ἔπρεπε μάνι—μάνι νὰ γίνει κι' ὁ γάμος.

Σάν κανονιστήκανε, λοιπόν, ὅλα κι' ἀπ' τὰ δυὸ μέρη μὲ προσοχὴ καὶ τάξη κατὰ τὸ πρωτόκολλο τῆς μανιάτικης ἐθιμοτυπίας, κι' ἔστειλε πάλι ὁ γαμπρός ὀποβραδὺς στὸ σπίτι τῆς νύφης τὰ σφαχτὰ κι' ὅλα τὰ χρειαζόμενα γιὰ τὴ γιορτῆ, ἔφτασε τὴν ἄλλη μέρα κατὰ τὸ δειλινὸ στῆς νύφης τὸ χωριὸ ἡ συνοδεία τοῦ γαμπροῦ μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς καλεσμένους καθάλα στὰ μουλάρια. Μὰ τούτη τὴ φορὰ μὲ φωνὲς καὶ μὲ τραγούδια:

Γαμπρέ μ' ὄντα γεννήθηκες ὁ ἥλιος ἐκατέβη
καὶ σοῦδωσε τὴν ὀμορφιά καὶ πάλε πίσω ἀνέβη.
Γαμπρέ μου, στὰ βαφτίσια σου καὶ τώρα στὴ χα-
ἰρά σου

τὸ χιόνι ἀλεῦρι νὰ γενεῖ καὶ τὰ πουλιὰ βουβάλια
κι' ἡ θάλασσα γλυκὸ κρασί νὰ πιοῦν τὰ παλλη-
κάρια...

Πρῶτος ξεκαβαλλίκεψε ὁ γαμπρός κι' ἔγινε δεχτὸς στὴν ἀλόπορα ἀπ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τοὺς καλεσμένους. Κεῖνος, πρωτοῦ νᾶμπει στὸ σπίτι, ἔρριξε πάλι χάμω κάμποσα τάλληρα γιὰ νὰ δεῖξει πὼς τιμᾶει τὴ φαμελιά τῆς νύφης. Ἐπειτα, μετὰ τὰ δεξίματα καὶ τὰ καλωσορίσματα, κάθισε ὁ γαμπρός πάνω σ' ἕνα σακκὶ γεμάτο σιτάρι κι' ὅλοι τοῦ φώναζαν καὶ τοῦ εὐχόντουσαν:

Ὅσα σπειριά 'χει τὸ σακκί,
τόσα παιδιὰ κι' ἀγγόνια.

Μετὰ τὴν τελετὴ τοῦ στεφανώματος στρωθῆκανε ἀμέσως πλούσιο τραπέζι γιὰ ὅλους τοὺς καλεσμένους μ' ἀφθονο ἀρνὶ τῆς σοῦβλας κι' ἄλλα φαγητά. Οἱ κανάτες τοῦ κρασιοῦ πήγαιναν κι' ἐρχόντουσαν ὀλοένα. Ἐτσι ἄρχισαν σιγά-σιγά τὰ τραγούδια κι' ὁ χορὸς. Πρῶτος σηκώθηκε ὁ γαμπρός νὰ σύρει τὸ χορὸ, ἀρχίζοντας ἔτσι πρὸς τιμὴ τοῦ κουμπάρου ποῦταν καλαματιανός:

Κι' ἂν μπᾶς στὴν Καλαμάτα καὶ ρθῆς μὲ τὸ καλό,
φέρεμ' ἕνα μαντῆλι νὰ βάλω στὸ λαιμό...

Ἐπειτα μπῆκε κ' ἡ νύφη στὸ χορὸ, μ' ἕνα τραγούδι π' ἀρχίζει ἔτσι:

Εὐκήσου με, μανούλα μου, τώρα στὸν παντρεμὸ
[μου...]

Τὸ γλέντι καὶ τὸ φαγοπότι κράτησαν ὅλη τὴ νύχτα. Καὶ σάν χάραξε ἡ αὐγή, ἄρχισαν οἱ ἐτοιμασίες γιὰ τὸ ξέβγαλμα τῆς νύφης ἴσαμε τὸ χωριὸ τοῦ γαμπροῦ. Πρωτοῦ ὅμως ξεκινήσει ἡ πομπὴ μὲ τὰ προικιὰ φορτωμένα στὰ μουλάρια, ὁ πεθερὸς ἔκαμε τὴν ἐπίσημη παράδοση τῆς νύφης, λέγοντας τούτα στὸ γαμπρό: σοῦ παραδίνω, γαμπρέ, τὴ νύφη ἀγνή κι' ἀνέγγιχτη, νὰ ζῆστε νὰ γεράστε. Τότε ἄρχισαν ἀμέσως οἱ ντουφεκιές καὶ τὰ τραγούδια:

Σᾶς πήραμε τὴν κάλλια σας καὶ τὴν καλλιτέρη
[σας,

σᾶς πήραμε ἀπ' τὸ σπίτι σας τὴν ὀμορφότερη
[σας.

Τὸ τραγούδι τοῦτο, ποῦ λέγανε στὸ δρόμο οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ, ἀκολούθησε ἄλλο σάν ζύγωνε ἡ συνοδεία στὸ χωριό:

Στρῶστε χρυσὰ παπλώματα, χρυσὲς προσκεφα-
[λάδες

νὰ πέσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός γλυκὰ νὰ κοιμη-
[θοῦνε...

Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ποῦ μπῆκε πρώτη ἡ νύφη, τὴν ὑποδέχτηκε ἡ πεθερὰ μ' ἕνα ἀρσενικὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ ποῦχε καὶ τοὺς δυὸ γονιούς του ζωντανούς. Ἐπειτα ἀνέβηκαν ὅλοι ἀπάνω στὸ σπίτι καὶ πέρνοντας τράτο ἀπ' τὸ χέρι τῆς νύφης, εὐχόντουσαν: ἔννια γιουὺς καὶ μιὰ δυχατέρα.

Μετὰ, πρωτοῦ φύγουνε οἱ ξένοι, εἶπανε καὶ τὸ τελευταῖο τραγούδι πρὸς τιμὴ τῆς νύφης:

Ἐδῶ ποῦρθες, νυφούλα μου, νὰ ζήσης νὰ γερά-
[σης,

νὰ φτάσης χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς ἀπερά-
[σης,

Σάν κυπαρίσι νὰ σταθῆς, σὰ δέντρο νὰ φυτρώ-
[σης,

καὶ σάν μηλιά, γλυκομηλιά ν' ἀνθίγῃς, νὰ καρ-
[πώσης.

Τ' ἄλλο πρωὶ πῆγε ὁ γαμπρός τρεχάτος καὶ χαρούμενος στὴ μάνα του καὶ τῆς παρέδωκε τὸ νυκτικὸ τῆς νύφης μὲ τ' ἀλάθεφτα σημάδια τῆς παρθενιάς καὶ τῆς τιμῆς.

Κεῖνη τὸ πῆρε καὶ τῶδειξε περήφανα στοὺς συγγενεῖς, ποῦ περιμένανε νὰ λάβουνε τὴν εἰδύση καὶ νὰ διαλαήσουνε τὸ μεγάλο γεγονός πέρα ὡς πέρα στὸ χωριὸ μὲ ντουφεκιές κι' ἀντίγρα...

Δ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ

ΑΓΑΠΗ

Την πρώτη, την τρανή μου την αγάπη,
ή χίμαιρα στα βρόχια της τή φέρνει,
την αγκαλιάζει τρυφερά, της παίζει,
της τραγουδεί γλυκά και την πλανεύει
και σ' ένα κόσμο αγνωστο τη σέρνει.

Και σ' της ζωής τη στρατά τη γυρίζει,
με το κρασί του πόθου την κερνάει,
σκεπάζει την ασκήμια και τον πόνο,
και την ψυχή της βάνει να προσφέρει
σ' ανύπαρχτο βωμό της καλοσύνης.

Μά κεί το πνεύμα του Κακού κρυμμένο,
χαρούμενο πηδά με μιάς μπροστά της,
τόν κόσμο τόν αληθινό της δείχνει,
γκρεμίζει το βώμο και τὰ συντρίμια
στο άμόλυπτο κορμί της τὰ σωριάζει.

Και τώρα ψηλαφώντας τις πληγές της
ή πρώτη κ' ή μεγάλη μου αγάπη,
στην άδεια στρατά της ζωής γυρνάει,
και την παλιά της πού 'χασε πατρίδα
άποζητά... και νοσταλγει και κλαίει...

Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΣΤΙΣ ΣΑΡΔΕΙΣ

Απόψε μέσα μου όλα φως, όνειρα, αγάπες, μάγια.
Απ' τὰ τραχιά κι' άπόγκρεμα του Τμώλου τ' άε-
[τοπλάγια
ώς πέρα στους Χιλιόλοφους, άπόψε όλα άσημένια
μέσ' στην καρδιά μου ήμέρεψαν κάθε καημό, κάθε
[έννοια.

Νανούρισμα του Πακτωλού ό φλοίσβος, και τὰ
[κάστρα
των Σάρδεων άψηλώνουνε και σμίγουνε με τ' άστρα,
κι' έτοι όπως άχνοχάνονται μέσ' στον αϊθέρα, μάτια
λές κι' είνε πού θαυμάζουνε του κάμπου τ' άκρο-
[πλάτια.

Νύχτα των θρύλων των παληών πού σ' της ψυχής
[τά βύθη
τά περ χιμένα όλα ξυπνά σαν κάποιο παραμύθι,
πού λές και δέν τὸ ζήσανε θνητοί και πού άργοβύ-
[νει
σ' αυτή τή μουσικόπαθη γαλήνη...

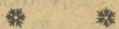
(Από τὰ «Ερείπια») ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ

Είχα καθήσει
άποσταμένος σ' ένα
λιθάρι, δίπλα
στην Σερόβρυση, ό-
ταν έπέρασε από
μπρός μου ένα ψη-
λό, καλοδεμένο πα-
λικάρι ός είκοσι
χρονών. Τὰ μάτια
του είχανε τὸ πρα-
σινωπό χρώμα του
ώκεανού και τὰ μαλ-

ΤΟΥ Κ. ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩ

ΑΛ

(Από τὸ ανέκδοτο μυθιστόρημα

λιά του ήταν ξανθά, σὰ φλουροκαπνισμένα. Με χαιρέτη-
σε πρόχαχα και κοντοστάθη.

—Σὰς παρακαλώ: μήπως έχετε ώρα; Με ρώτησε με
μιά ξενική προφορά.

Τού είπα τήν ώρα.

—Α, είναι πολύ νωρίς. Μπορώ να καθίσω λίγο, να
καπνίσω ένα τσιγάρο. Μου επιτρέπετε; Έκανε ευγενικά
άπλώνοντας μιά χρυσή ταμπακέρα.

Σάπλωσε δίπλα μου και μείναμε εκεί φουμάροντας
άμίλητοι.

—Δέ θα είμαστε ντόπιος, είπε σέ λίγο σπάζοντας
τόν πάγο τής σιωπής. Ποτέ μου δέ σὰς ξαναείδα.

—Ντόπιος είμαι, μα μένω από χρόνια στην Αθήνα.

—Αλήθεια; Τι χαρά σας! Όνειρεύομαι πάντα να
πᾶμε να καθίσουμε κεί. Μά ή μητέρα μου δέ θέλει.

Νά 'ρθει, λέει, πρώτα ό πατέρας από πέρα.

—Έχετε πάει στην Αθήνα;

—Όχι. Ποτέ!

—Δέ σπουδάζετε;

—Πώς: έβγαλα τήν Έμπορική Σχολή του Μπόστον.

Μου είπα πώς λεγότανε. Ό πατέρας του ήτανε συν-
τοπίτης μου. Έλειπε από μικρό στην Αμερική. Πον-
τρεύτηκε με μιά Σουηδή πού είχε τρέλα με τήν Ελλάδα.

Αυτά χρόνια πριν ξεπούλησε τό 'να από τὰ δυό μαγα-
ζιά πού είχε, άφησε τ' άλλο στο μικρότερο άδερφό του
κ' ήρθε να μείνει στη πατρίδα. Βάλθηκε να καλλιεργή-
σει τὸ χέρο πατρογονικό του χτήμα, από μεράκι. Όλο
και λογάριζε να πάρει ένα σπίτι στην πρωτεύουσα, να
τό 'χει για προίκα τής κόρης του, και 'ν άφήσει εκεί τὰ
παιδιά πού δέν αγαπούσαν τήν έπαρχία. Μά ό άδελφός
του πέθανε από κάποιο δυστύχημα κι' αναγκάστηκε να
γυρίσει στο Μπόστον για να ξεκαθαρίσει τις δουλειές του.

Μιλήσαμε κάμποσο για πολλά πράματα. Κι άξαφνα
μου πρότεινε:

—Ερχόσαστε ως τὸ σπίτι; Η μητέρα θα χαρεί πολύ
να σὰς γνωρίσει.

Κάτι με κέντριζε να δεχτώ, δέν ξέρω να πῶ σὰι τί.
Μπορεί να ήτανε και μιά άπλή περιέργεια.

Πήραμε τὸ γιδοστρατο τής πίσω πλαγιᾶς άργοστερ
πατώντας κι άνηφορήσαμε τὸ μαλακό λόφο.

—Βλέπετε; Φτάσαμε, έκανε ό καινούριος μου φίλος
δείχνοντάς μου ένα μικρό σπίτικι με δυό πατώματα,
μισοκρυμμένο από τὰ δέντρα.

Δέ μου 'κανε καμιά ξεχωριστή εντύπωση απόξω. Μά
σὰ μπήκα μέσα τὰ 'χασα. Τί όμορφιά και τί πάστρα
ήταν εκείνη; Με τί χάρη είχανε βάσει τὰ λιγούστα, καλο-
διαλεγμένα έπιπλα, τὰ κάδρα, τ' άγχιολούλουδα στα βά-
ζα; Και πώς έλαμπαν τὰ μετάλλια μικροπράματα, τὰ
κρυστάλλινα σερβίτσια, τὰ πιάτα του τσίχου, τὸ πάτωμα.

Τὸ παλικάρι μ' άφησε για λίγο μόνο και ξαναφά-
νηκε σύντομα μαζί με τή μητέρα του.

—Χαίρομαι πολύ, κύριε, είπε με δυσκολία ή ξένη
κυρά, και μου 'σφιξε δυνατά τὸ χέρι. Ήτανε μιά γυ-
ναίκα ψηή, καλοφτιασμένη, νέα ακόμα. Φορούσε ένα
τσιτάκι άπλό και νόστιμο.

Κουβεντιάσαμε οι τρεις μας κάμποσην ώρα. Η μη-
τέρα δέν ήξερε καλά τὰ ελληνικά, μα τὰ 'λεγε με τέτοια
χάρη πού δέ χόρταινες να τήν άκούς.

Όπου, να 'σου και μπαίνει άνάλαφρη κι όλόδροση
σαν αύρα θαλασσινή μιά κοπέλα λιγνή, μ' ένα δέμα
φεγγερό, με κάτι μεγάλα μάτια, σμαραγδένια.

ΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΑ

«ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ»

συγγνώμη και πήγε μέσα.

—Πώς περνάτε τὸν καιρό σας εδώ; Ρώτησα τὰ παι-
διά για να πῶ κάτι.

—Σὰ δέν έχουμε δουλειά, εγώ κ' ή μαρούλα παίζου-
με σκάκι, είπε τ' άγόρι. Στην πόλη σπάνια πᾶμε—δέν
έχουμε φίλους. Η Άλμα αγαπάει τὸν περιπατο. τή
μουσική και τή μελέτη. Δέν προφταίνω να τής κουβα-
λώω ποιήματα και ρομάντζα... Σὰ δέ βαρνέει!

—Θά σὰς φέρω καμιά μέρα και γώ μερικά βιβλία,
τής είπα. Έλπίζω να σὰς άρέσουν.

Χάρηκε τόσο, πού δέν ήξερε πώς να μ' ευχαριστή-
σει. Άφησε όμωσως κείνο τὸ τυπικό ύψος κι' άρχισε
να μου φέρνεται σαν παλιά γνώριμη. Μου μίλησε για
τόν Ούιτμαν, τὸν Πόε, τὸ Μούντε.

—Μ' άρέσει ή ποίηση, είπε. Με ουγκινεί βαθιά,
με λυτρώνει, με κάνει κι' άποσημονιέμαι. Κι' από τὰ
πεζά μόνο κείνα πού έχουνε ποίηση με τραβᾶνε. Δένε;
ό πεζογράφος πρέπει ν' άφηγείται. Ό ποιητής να τρα-
γουδάει. Δέν τὸ καταλαβίτω αυτό. Μήπως δέ μπορεί
ν' άφηγείται κανείς τραγουδώντας; Ό Όμηρος τί άλλο
έκανε;

—Κ' ή ψυχολογία; Η ένδοσκόπηση; Ό έσωτερι-
κός μονόλογος;

—Μά ναι, κι αυτά, κι αυτά. Είναι στοιχεῖα χρή-
σιμα—όχι όμως άπαραίτητα. Άπαραίτητο είναι τὸ συναι-
σθημα, τὸ πάθος. Χωρίς αυτό, δέ γίνεται τέχνη τὸ λόγου
δέ γίνεται τέχνη γενικά. Με τήν καρδιά, μπορείς να ραγι-
σεις και πέτρα. Με μόνο τὸ νοῦ μπορείς να άδηγήσεις
τόν άναγνώστη σου στον τάφο από τήν πλήξη. Δέ σοῦ
λέω, να χρησιμοποιήσουμε και τὸν περιφημο «ένκέφα-
λο»: ένα κοκτέιλ είναι ή τέχνη. Μπορείς να βάλεις μέσα
και λίγη σοφία, και λίγο στοχασμό, και λίγη παρατήρηση—δει θέλεις
Φτάνει να είναι καλά τὰ όλικά, γνήσια πρώτ' απ' όλα. Δέ μπορείς
όμως να παραλείψεις τὸ αίσθημα. Θα γίνει άνοούσιο. Είναι σὰ να λεί-
πει τὸ αλκόλ. Κι' άμο λείπει αυτό, τὸ κοκτέιλ βγαίνει σερμπέτι...

Η μητέρα ξαναφάνηκε φορτωμένη μ' ένα δίσκο γεμάτο φλυτζάνια
με καφέ, τουρτέκια, μαρμελάδα κι' άλλες λιχουδιές. Η Άλμα σηκώ-
θηκε να τήν βοηθήσει.

Μετά τὸν καφέ παρακάλεσα τήν Άλμα να παίξει κάτι στο πιάνο.
Δέχτηκε πρόθυμα. Άκουσα μίαν Άπαισιονάτα του Μπετόβεν πού δέ
θα ξεχάσω ποτέ. Τὸ πάθος, πού τήν έξουσίαζε, πού ήτανε πίστη και
θρησκεία γι' αυτή, φτερούγιζε πάνω από τὰ πλήητρα κυρίαρχο, συγ-
κλονιστικό, λυτρωτικό, μεταμορφωτικό. Μιά φεγγοβολή χύνονταν όλό-
γυρα από τήν ξανθή κόρη κ' έκανε πιό μεγάλα τὰ μάτια της, πιό διάφα-
νο τὸ δέμα της, πιό φίνες τις γραμμές της, όλα τὰ πάντα της όμορ-
φότερα.

Σάν έσβησαν οι ήχοι κ' ή Άλμα ήρθε κ' έκατοε κοντά μου. ένιω-
σα ξαφνικά τήν ανάγκη να φύγω, να μείνω μόνος με τὸν έαυτό μου, για
να μπορέσω να κρατήσω μέσα μου, απλάθηοντάς της πριν άκόμα έξα-
μισοτέι, κείνη τήν εντύπωση. τή μουσική.

Πήρα τὸ μονοπάτι και τραβήξα κατά τὸ βουνό, μ' όλο τὸ καλοκαι-
ριάτικο κάμα. Σ' ένα δέντρο άποκάτου ξάπλωσα, γύοισα κατά τὸ νοτιά
κι' άπόμεινα ασάλευτος όρας να συλλογιέμαι τή δύναμη τ' ανθρωπού
τήν τρανή πού κόσμος όλάκερους πλάθει με τὸ χρώμα, με τὸν ήχο, με
τὸ μάγμαρο, με τὸ λόγο. Να συλλογιέμαι τὸ αιώσιο και τὸ εφήμερο. Τὸ
αίωσιο, πού δίνει σέ μυριάδες τή χαρά και τὸ εφήμερο, πού κάποτε θά
'ρθει ν' άναταράξει έναν ανθρωπο, να τὸν ύψώσει ως τὸν έβδομο ού-
ρανό, να τὸν κάνει για λίγο θεό. Να συλλογιέμαι τή μορφή και τήν
ψυχή τής Άλμας.

—Η Άλμα, εἶ-
πανε κ' οι δυό τους.
Και γὼ σηκώθηκα
κ' έδωσα τὸ χέρι
σέ κάτι μακριά ρο-
δόλευκα δάχτυλα,
κροσοτά και τρυ-
φερά μαζί σαν κα-
μωμένα από βλε-
στάρια.

Η μητέρα έφυ-
γε σέ λίγο ζητώντας

ΥΜΝΟΣ!

Σὰ μίαν ώραία φωτιά, πού όλο κι' άπλώνει,
Σὰ φοινικιά, πού φούντωσε όλο κλώνοι,
—Έτσι πλαταίν' ή πύρινη Κραυγή!
Και σὰ λιποτύρια, και σαν κυλοκαίρια,
'Ολοθθε σκάζ' ή Έλπίδα μας άκέρια,
Και πάλλεται, γλαυκή, μέσ' τήν Αύγή!

—Δέν είναι καιρός πιά, βαρεία θαμένη,
Η Βούλησή μας άβρυλη να μένη,
Γιατί, κρυφά, τὸ θένε μερικοί!
Πᾶμε, μπροστά! Στίς Δόξες, στους Θανάτους,
Μακριά απ' τα πλάνια τὰ όρια τὰ στενά τους,
Όπου μας κράζει τ' Ο.ειρον, εκεί!

Είναι βαρύ, τὸ ξέρω στα έρμα ξένα,
Νά πνίγης τὰ γλυκά τής γής, ώιμένα;
—κι' ή μούρη νοσταλγία να σέ βαρῆ:
Μά να λιγάκι, γιατί τὸ θένε κάποιοι,
Μικροί, νεκροί, κι' άνήκουστοι και σάπιοι,
'Απ' όλ' αὐτὸ, δέν είναι πιό βαρύ;

—Γύρω και πέρα, πάνω, κάτω, σι' άστρα,
Άστραψε μιά Φωνή, πλατειά και πλάστρα!
—Και τώρα εγώ, πού ό νοῦς μου όλος πονεί,
Έγώ, πού ως χτες κυλοόσα πᾶσα σὰ λίμνη,
Στὰ χείλια μου, ξεσπᾶν άντάρες, ύμνοι,
Και πᾶω κι' εγώ, στην άφραστη Φωνή!
(Ανεκδοιο) ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΑΓΑΠΗΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Θέλω άπαλά να σοῦ τὸ εἶπῶ
βαθειά κι' άπλά πώς σ' αγαπῶ
και τόσο ευλογημένα,
πού ψάχνω άνώφελα να βρῶ
κρυφή μιά λέξη, θησαυρό,
πού να στο πεί για μένα.

Μά έχει διαβεί τόσος καιρός,
—δὲ βρέθηκεν ό θησαυρός
κ' έχω λιγάκι άσπρίσει—
πού σκέφτομαι καμμιά φορά
πώς θάρθουσε τὰ γερατιά
δίχως ναχω μιλήσει.

Έτσι συνήθισα κ' εγώ
βαθειά κι' άπλά να σ' αγαπῶ
κι' άγνά κ' ευλογημένα,
τὰ μάτια μου να σέ κυττά
βαθειά κι' άπλά να σ' αγαπᾶν
και να στο λέν για μένα.

Γ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ

ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ μελωδικότητα τὸ κυριότερο χαρακτηριστικὸν τῶν Γερμικῶν ἐντύπων ἀπὸ τῆς γνωριμίας ὄλου τοῦ λυρικοῦ ἔργου τοῦ Ἀθανασιάδη, γαλλικοῦ κ' ἑλληνικοῦ—γιατὶ ἔχει γράψει κ' ἑλληνικά—μοῦ φαίνεται πὼς πρέπει νὰ θεωρήσουμε αὐτὸ τὸ ἀπροκαθόριστο, αὐτὴ τῆς διαθέσιμότητάς τῆς συγκίνησης.

Ὁ παραλληλισμὸς μὲ τὸ Μορεάς θὰ μπορούσε νὰ σταματήσει ἐδῶ. Εἶνε φανερό, νομίζω, ὅτι πρόκειται γὰρ δύο ἰδιοσυγκρασίες πολὺ διαφορετικὰς.

Ἡ διαφορὰ τῶν δὲν περιορίζεται δὲ στὶς ποιητικὰς τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν μονάχα. Τὸ φέροισι τῶν δύο ἀνθρώπων στὸ ποιητικὸν τὸ σιάδιο μαρτυρᾷ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ βαθύτερη ἀντίθεση. Ὁ ποιητὴς στὸ Μορεάς ἦταν συνυφασμένος μὲ τὸ συστηματικὸν, νὰ μὴν ποῦμε τὸν ἐπαγγελματικὸν, ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων. Τὸ γνωστὸ «ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε μακρόχρονη ὑπομονή» τοῦ ἐφαρμόζεται πληρέστατα. Νομίζω μάλιστα πὼς στὴν περίπτωσή του θάπρεπε, κοντὰ στὴν ὑπομονή, νὰ προσθέσουμε κ' ἐπιμονή. Καὶ τοῦτο δὲν τὸ λέγω γὰρ ψεγάδι. Ἀπεναντίας. Ὡς τόσο τὸ ἀπροκαθόριστο, ἡ διαθέσιμότητά τῆς συγκίνησης, ὅταν εἶνε γνήσια πράγματα, ὑποθέτουν κ' ἐκεῖνο τὸ ποιητικὸν ἀδιοργάνωτο ποῦ κάνει τὸν Ἀθανασιάδη, ὕστερ' ἀπ' τὸ ἐλπιδοφόρο ξεκίνημα τοῦ 1912, νὰ σκορπᾷ τὰ ποιήματά του στὴν τύχη, ἢ νὰ τ' ἀφίνει ἀνέκδοτα, χωρὶς καμμιά φροντίδα τῆς φήμης του. Σὲ σημεῖο ποῦ ὁ Φιλέας Δεμπέγκ στὰ 1933 νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθεῖ ἔτσι δά: «Δὲν ἔχω ἄλλη φιλοδοξία ἀπὸ τὸ νὰ συντελέσω ὅσο λίγο κ' ἂν μπορῶ στὸ νὰ σᾶς δοθεῖ δικαιοσύνη ἀπ' τὶς νέες γενεές».

Ἡ ἀπόφασις λοιπὸν τοῦ ποιητῆ νὰ συγκεντρώσῃ πᾶν τὸ λυρικὸν τοῦ ἔργου σὲ τόμο θὰ χρησιμοποιήσει μαζί μὲ τὸ Δεμπέγκ καὶ ὄλους ὅσους τῶχουν κάπως γνωρίζουσι.

Ἡ ἐκδοσις αὕτη ποῦ καθέννας θὰ τὴν περιέμενε νῆρθε ἀπ' τὸ Παρίσι, θὰ γίνῃ στὴν Ἑλλάδα, στὴ Μυτιλήνη μάλιστα, τὴν πατρίδα τοῦ ποιητῆ. Ἔτσι τᾶφφερε ἡ τύχη.—Μονάχη τῆς ἡ τύχη ἄρα γε;—Ὅπως καὶ νῆνε ἡ τύχη καμμιά φορὰ ἀποκαλύπτει κάτι ἀπὸ τὸ βαθύτερον νόημα τῶν πραγμάτων.

Μοῦ φαίνεται σωστό, πρὶν τελειώσουμε, νὰ δοκιμάσουμε πὼς θὰ μπορούσε νὰ καθορισθῇ ἡ ἑλληνικότητα τοῦ Ἀθανασιάδη, ἑλληνικότητα ποῦ διαπίστωσαν κ' οἱ γάλλοι χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ἐξηγήσουσι! Κ' ἔπειτα εἶνε φυσικὸ νὰ μὴ βλέπουμε τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἴδια ἀκριβῶς γωνιά μὲ τοὺς γάλλους.

Πρῶτα - πρῶτα βέβαια ὑπάρχει μιὰ ἑλληνικότητα συμπτωματικὴ, φανερὴ στὰ θέματα τὰ ἴδια: Κλασσικὸς ἢ σύγχρονος ἀναμνήσεις, νοσταλγία κλπ. Περ' ἀπ' αὐτὴν ὁ γάλλος τὴν ἑλληνικότητα τὴν βλέπει προπάντων στὴ διαύγεια καὶ τὴν πλαστικότητα. Διαύγεια καὶ πλαστικότητα ἔχουν γίνῃ ἰδανικὸν καὶ γὰρ τὰ γαλλικὰ γράμματα ἀκόμα. Χάρις στὸ ἰδανικὸν αὐτὸ κρῖνον οἱ γάλλοι πὼς εἶνε οἱ ἴδιοι κληρονόμοι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, κ' ἴσως νὰ μὴν ἔχουν ἄδικο. Διαύγεια καὶ πλαστικότητα πολλὴ καὶ καλὴ βρισκόμεθα βέβαια καὶ στὸν Ἀθανασιάδη καθὼς καὶ στὸ Μορεάς. Μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ, οἱ πολὺτιμες αὐτὲς ἀρετὲς, δὲν εἶνε ὅλη ἡ ἑλληνικότητα

οὔτε ἡ καλλίτερη τοῦ Ἀθανασιάδη. Κάτι μοῦ λέγει πὼς τέτοιαν ἑλληνικότητα τὴ μαθαίνεις στὸ Παρίσι ὅταν, ἑλληνας, βρεθεῖς ἐκεῖ κ' ἀποφασίσῃς νὰ γράψῃς γαλλικά, γιατί αὐτὴ τὴν ἑλληνικότητα σοῦ ζητοῦν οἱ γάλλοι. Δὲ λέγω ὅτι ὁ ποιητὴς προσποιεῖται θεληματικὰ γὰρ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς γάλλους. Ἀλλὰ μιὰ φύση ποιητικὴ, φύση εὐαίσθητη, μπορεῖ νὰ μὴ δέχεται καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει τὴν ἐπίδραση τῆς ξένης γνώμης; Ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ περιβάλλοντος γίνεται ἀκόμα τελειότερα, ἀκριβῶς γιατί γίνεται ἀσυναίσθητα.

Μένει μιὰ ἑλληνικότητα στὴν οὐσία τὴν ἴδια ποῦ τὴ νοιώθει κανεὶς—θᾶλεγα τὴ γεύεται—ἄμεσα, ἀδίσταχα καὶ γὰρ τοῦτο ἴσια-ἴσια εἶνε σχεδὸν ἀδύνατον νὰ τὴν προσδιορίσει. Νομίζω πὼς βρίσκεται προπάντων στὸν ἰδιαίτερον χρωματισμὸν τῆς συγκίνησης.

Ὁ Ἀθανασιάδης ἔντυσε ἑλληνικὴ εὐαίσθησι, ἑλληνικὴ ποίηση μὲ γαλλικὸν φόρεμα. Στὸς στίχους του, ὄχι μόνον σ' ἐκείνους ποῦ περιγράφουν ἢ νοσταλγοῦν τὸ ἑλληνικὸν, τὸ λεσβιακὸν τοπίον, μαντεύει πάντα ἐκεῖνον ποῦ πρωτόνοιασε, ποῦ πρωτοσπούδασε τὴν ὁμορφίαν μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἑλληνικῆς φύσης. Κ' ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἡ μορφὴ του φαίνεται νὰ πηγάζει ἀπὸ τὴ γραφτὴ γαλλικὴ παράδοση, ἀργότερα, καθὼς εἴπαμε, ἀνανεώνει τοὺς δεσμούς του μὲ τὸ δημοτικὸν τραγούδι ποῦ, θᾶλεγε, ξυπνᾷ αὐθόρμητα μέσα του.

Ἔτσι, μεταφράζοντας μερικὰ ποιήματά του, εἶχα τὴν ἐντύπωσιν πὼς δὲν ἔκανα ἄλλο ἀπὸ μιὰν ὀφειλόμενὴν ἀπόδοσιν. Αὐτὸ μπορεῖ τάχα νὰ θεωρηθῇ ἐλαφρυντικὸν γὰρ μιὰν ἐπιχείρησιν παράτολμη, ἀπὸ τὴ φύσιν τῆς καταδικασμένης ἀποτυχίας, ὅπως ἡ μετάφρασις τῆς ποίησης;

Ὁ ποιητὴς ὡς τόσο μοῦκανε τὴν τιμὴν νὰ τοῦ ἀρέσει αὕτη ἡ ἐργασία καὶ θὰ τὴν περιλάβει στὸ βιβλίον του.

ΑΝΤ. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗΣ

ΣΗΜ.—Τὸ «Ν. Πνεῦμα» θὰ δημοσιεύσει ἄλλα του φύλλα μερικὰς μεταφράσεις γὰρ νὰ δεχθεῖ ἡ σοβαρὴ κ' ἀξιοπρόσεχτη ἐργασία τοῦ κ. Πρωτοπάτη.

ΨΥΧΗ

Ἦ ἀμετρά σου πάθια...
Γύρω—γύρω ἀγκάθια
Τρίζουν, δὲ λυγίζου
Σὰ νὰ φοβρίζου
Ἄνεμο καὶ σένα
Κάτασπρο κρινάκι
Κι' ὅμως πονεμένο.

Γέρνεις καὶ λυγίζεις
Κι' οὔτε ψιθυρίζεις
Στὸν κακὸν ἀγέρα
Κρίνο πικραμένο.

(Μὰ γιατί Πατέρα
Καὶ φυτῶν κ' ἀνθρώπων
Χάριτες κορμάκι
Ἦ ὅλο εὐγενικότητα
Κι' ὅλο ἀδυναμία
Στὸ μικρὸ κρινάκι;)

Ἦ γλυκεῖα ζωοῦλα
Κρίνο λυγισμένο
Μήπως τὴν ἀγούλα
Σ' εὐρου πειθαμένο;

ΠΟΤΗΣ ΨΑΛΤΗΡΑΣ

ΔΙΛΗΜΜΑ

Στὴν κεντρικὴ πλατεία κάθε βράδυ
συχνάζουμε καὶ μεῖς ἀπὸ νωρὶς
κι' ἔτσι σιγά, ὅπως πέφτει τὸ σκοτάδι,
τὰ λέμε ἕνα χεράκι καὶ οἱ τρεῖς.

Δὲ λείπουν συχνὰ ἀπ' τὴν παρέα
ὁ Γιάννης, ὁ Βασίλης κ' ὁ Κουρῆς,
κάποτε δὲ, γὰρ νᾶναι πιδ ὠραία,
προστίθενται ὁ Διᾶς κ' ὁ Σοφοκλῆς.

Κι' ἀρχίζει ὁ καθέννας τὰ δικά του
καὶ σώνει καὶ καλά νᾶν τὸν ἀκούς,
σᾶμπως νὰ φταῖς καὶ οὐ γὰρ νὰ δεινὰ του
κι' ὡς νὰ χρωστᾷς καὶ οὐ τῆς Μιχαλοῦς.

Ἄλλοτε πάλι ἔρχεται κ' ἡ Νέλλη
ἐκεῖ στὸ καπηλεῖο τοῦ Καθαροῦ (;)
κι' ἀντὶς γὰρ τὴν ρετσίνα ἢ κοκκινέλι
ρουφούμε κάποια σύνθεση νεροῦ.

Καὶ ἐκεῖ ἀπάνω στὴ συνομιλία
καὶ μέσα στὸ ξεφάντωμα τοῦ νοῦ,
ἔτσι σ' ἄστεϊα, γὰρ τὴν ποικιλία,
λέμε καὶ τὸ κουσοῦρι τ' ἄλλουνοῦ.

Κι' ὡς πιόμμε καὶ τὸ ὕστατον ποτήρι
κινούμε πρὸς τὸ σπῆτι σὰν χαζοί,
ρωτῶντας ὁ καθέννας πρὶ νὰ γείρει:
νὰ ζῆ λοιπὸν κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζῆ;

(Ἀπ' τὴν «Κωμῆδία τῆς Ζωῆς» Δ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΤΤΡΑΔΙΑ Ρ'Π' ΤΟ ΓΙΛΟ ΤΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

—Δημιουργήσαμε ἕνα Θεό, κατ' εἰκόνα μάλιστα καὶ ὁμοίωσι μας, γὰρ νὰ τὸν ἔχουμε ὑπεύθυνον πάντα στὶς πράξεις μας. Αὕτη εἶναι ἡ ἀνωτερότης μας; εἴμαστε ἀνεύθυνοι γὰρ ὅ,τι κάνουμε.

—Ἦ ὑπομονὴ κ' αὕτη ἡ θάλασσα ἡμερεύει.

—Ἦ καρδιὰ δίνει πάντα τὴν πρώτη θέσι στὸν πόνο.

—Σ' αὐτὸ διαφέρουμε τὰ δίποδα ἐρεῖς ἀπὸ τ' ἄλλα ζῶα: ἐκεῖνα μερεῦουν κοντὰ μας, ἐμεῖς γινόμαστε ἀνθρώποι, ὅταν ἐγκαταλείψουμε τὴν πολιτεία.

—Γερσομένη φίλια ὁ ἔρωτας. Ζητάει βαλαντωμένους τὴ δίψα του νὰ σβύσῃ στὴν πληρὴ τῆς ἡδονῆς. Τίποτε ἄλλο. Καὶ στερνά, πεθαίνει...

—Ἔνας ποῦ πονεῖ στὴν καρδιὰ, μοιάζει μικρὸ παιδί: δὲν ξερί τί γυρεύει...

—Οἱ μεγάλες χαρὲς κ' ἡ ἀπελπισία μᾶς φτάνουν τὸν καιρὸν ποῦ δὲν τίς περιμένουμε.

—Ὅλα γονατίζουν, ὅλα ταπεινώνονται ἐμπρὸς στὸ μεγάλο πόνο τῆς καρδιάς. Κι' αὐτοὶ οἱ Θεοί.

ΧΡ. Α. ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΡΟΪΔΗΣ ΚΙ' Ο ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

Πολὺ σπάνια στὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος συναντηθῆκανε δύο φυσιογνωμίες, καθὼς ὁ Ροῖδης κ' ὁ Λασκαράτος. Αἰθεροφτέρωτοι κ' οἱ δύο στὸ ἰδεολογικὸν ἀριστοουργηματικὸν ξεπέταγμα «πάντα πιδ μακρῶν, πάντα πιδ ψηλά» ἀπὸ τὴν πνιχτικὴν ἐποχὴ τους. Μεγαλόστομοι, μεγαλόπνοοι καὶ μεγαλόπνευστοι διδάσκαλοι καὶ μυσταγωγοί. Δεινοὶ ψυχολόγοι κ' ἀνατόμοι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἀνθρωποθηγοί, ἀκάθεκτοι ἀληθειοκνηγοί, ἀργοναῦτες τοῦ Δικαίου πάνοπλοι μὲ τὸν τελειότερον ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν ὄπλισμόν. Σαρκασιῆς εὐγενεῖς καὶ εἰρωνες λεπτοί, καυστικοὶ καὶ πικρόχολοι σατυρικοί. Ἀδέκαστοι μελετητὲς τῆς κοινωνίας, προφήτες, δημιουργοί, ἀρχάγγελοι μὲ τὴν πύρινην ρομφαία τῆς ἀνθρωπογονικῆς ἀποστολῆς τους. Ἀληθινοὶ ψευματοκαῦστες, μαστιγωτὲς κ' ἀρηνητὲς. Βάρδοι νέων ὄραμάτων καὶ κοινωνικῶν ἀποκαλύψεων, ὁμητικοί, πολεμιστὲς, ἐπαναστάτες, βολταιρικοί ξιφομάχοι τοῦ πνεύματος... ἀνέλαβαν ἕνα ἀγῶνα ὁμοιογενὴ πλαισιωμένο στὸ ἴδιον τολσοϊκὸν πλαίσιον.

Ἡ κρίσις τοῦ Λαφὸς γὰρ τὸν Πολύβιον Δημητρακόπουλον πὼς μὲ τὴν «χρυσὴν Διαθήκην», «φραγγελώνει ὅπως ὁ Πρυντῶμ τὴν κοινωνία μας» ὁμοιοστέκει καὶ γὰρ τοὺς δύο αὐτοὺς «Ἀποστόλους μᾶς ὑψηλῆς καὶ εὐγενεῶς ἰδέας». Γιατὶ ὁ Ροῖδης κ' ὁ Λασκαράτος ὅλη τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνθεκτικὴν δυναμικότητα ἐξαντλήσανε στὸν συγκεντρωτικὸν τομέα γὰρ τὴν διόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Μὲ τὴν ἐπιμονὴν προσπάθειά τους νὰ βλέπουν κ' οἱ δύο τὸν κόσμον «ἂν ὄχι γυμνὸν, τοῦλάχιστο μὲ τὸ πονκάμισον» κατὰ τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ Πραντέλλου, ὑπῆρξαν βαθεῖοι μελετητὲς τοῦ κοινωνικοῦ ὑποστρώματος. Κι' ἂν ἀληθεύει ἡ διάγνωσις τοῦ Καρλάυλ πὼς «ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἕνα ντυμένο ζῶον καὶ ἡ κοινωνία ἔχει γὰρ βάση τὰ ρούχα του» αὕτη τὴν βάση κ' οἱ δύο κάτω ἀπὸ τὸ ὑπερμικροσκοπικὸν μικροσκοπιὸν τους ἀνέλυσαν συστηματικὰ κ' ἐπίμονα. Στὴ διπλῆ αὕτη σκοπιμότητα κ' οἱ δύο, καινοτόμοι, δηλαδὴ «στελεμένοι ἀπὸ τὸ Θεό» ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Λασκαράτος γράφει στοὺς «χαρακτῆρες» του ἐπιτεθῆκανε ἀπὸ δύο διαφορὰς ἐξορμητικὰς βίσεις, ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν Πρωτεύουσα κ' ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν Κεφαλλονία, ἐναντίον τῶν δύο «πληγῶν» ποῦ μᾶστιζαν τὴν κοινωνία: τῶν πολιτικῶν καὶ τοῦ Κλήρου. Κι' οἱ δύο μὲ τὶς ἱστορικὰς ἐφημερίδας τους, ὁ Ροῖδης μὲ τὸν «Ἀσμοδαῖον» κ' ὁ

Λασκαράτος με τὸ «Λύχνος» μάχονται στὴν ἐθνοφυλὴ ἐπίθεσή τους, ὅπου στὴ συμμαχία τῆς Σκνίπας με τὴ Λυχνιά. «Τὸ χιοῦμορ» συνεδιάζετε με τὴν ἠθικὴ καὶ τὸ πείραγμα με τὴ ψυχικὴ ἀνωτερότητα».

Πότε ἀκριβῶς ἦλθαν κι' οἱ δυὸ σ' ἐπικωνωνία, δὲν εἶνε ἐξακριβωμένο. Ὅταν βγήκε τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ «'Ασμοδαίου» στίς πέντε τοῦ Γενάρη 1875, ὁ Ροῖδης τὸ στέλνει στὸ Λασκαράτο στὴν Κεφαλλονιά. Ἄπ' αὐτὸ βγαίνει πὼς θὰ γνωρίζοντουσαν καὶ προηγουμένως, δὲν ἀποκλείεται ὅμως ὁ Ροῖδης νὰ εἶχε μόνον ἀκουστὰ τὸν Λασκαράτο, πού ἀπὸ τὸ 1856, με τὸν ἀφορισμό, τὴ συνοδικὴ δίκη καὶ λοιπὰ εἶχε γίνε πασίγνωστος. Ὁ Λασκαράτος τότε ἀπαντᾷ σὶν Ροῖδῃ τίς «2 Φεβρουαρίου 1975» καὶ τοῦ στέλνει τὴν πρώτην συνεργασία με τὸν τίτλο «Ὁνειράτων ἐξηγήσεις». Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο σημεῖο τῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τους. Στὴν προκειμένη συνεργασία ὁ Λασκαράτος γράφει μερικὲς σπαρταριστικὲς κοινωνικὲς παρατηρήσεις πού κάθε «ἄλλο» πρὸς «ἀσήμαντα πραγματάκια» ὅπως τίς χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος, εἶναι. Μία μάλιστα εἶναι ἀφιερωμένη σ' ἓνα κομικὸ κακό, πού λίγο ἢ πολὺ ὅλοι ἔχουμε πέσει θῦμα του. Γράφει, λοιπόν, στὴν ἰδιωματικὴ γλῶσσα, πού ὁ Παλαμᾶς ἐχαρακτήρισε «ὡς χαριεστέραν καὶ εὐφωνοτέραν». Ἄν ἰδῆς πὼς ὁ ράφτης σου, ἢ πὼς ὁ τσαγγάρης σου, σοῦ ἐφέραν τὸ φόρεμά σου ἢ τὰ παπούτσια σου τὴν ἡμέρα πού σοῦ ὑποσχέθηκαν θὰ πῆ πὼς εἶδες ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πράγματα πού δὲν βλέπονται παρὰ μόνον σὲ ὄνειρατα».

Κι' ἐξακολούθησε νὰ γράφει τακτικὰ ὁ Λασκαράτος σὶν «'Ασμοδαίω» μέχρι τὸ φύλλο τῆς εἴκοσι ἔννηα τοῦ Φλεβάρη 1876, ὅπου καταχωρήθηκε τὸ τελευταῖο ἄρθρο του πὼς χτενίζονται στὴν Κεφαλλονιά ἢ γυναῖκες πού πενθοῦνε. Ποιὰ ἢ αἰτία «νὸ πάψει ἢ συνεργασία τῶν δύο φίλων καὶ συναγωνιστῶν» καταλαβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Ροῖδῃ πρὸς τὸν Λασκαράτο, πού δημοσιεύθηκε στὸ ἴδιο πάρα πάνω φύλλο. Ἄπ' αὐτὸ ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ Λασκαράτος τοῦ ἔστειλε μερικὲς σκέψεις πολὺ τσουχτερὲς γιὰ τὸν Κλήρο, κι' ὁ Ροῖδης, πού δὲν ἦτανε τόσο πολεμικὸς, δὲν τίς ἐδημοσίευεν ὅπως ἦσαν. Τοῦτο ἐπείραξε πολὺ τὸν Λασκαράτο, παρὰ πονέθηκε με τρία γράμματά του καὶ, καθὼς συμπεραίνει ὁ Καιροφύλας: «Δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐπῆλθε κατόπιν τούτου ψυχρότης μεταξὺ τῶν δύο φίλων, διότι δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἀπλῆ σύμπτωσης τὸ γεγονὸς ὅτι, μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Ροῖδῃ, δὲν δημοσιεύεται πλέον κανένα ἄρθρον τοῦ Λασκαράτου καίτοι ὁ «'Ασμοδαίος» ἐξηκο-

λούθησε τὴν ἔκδοσίν του μέχρι τῆς 11 τοῦ Ἰουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους».

Ἐνας τέτοιος «πόλεμος ἐνάντια στὴν πολὺμορφῃ ἀντίδραση τῆς ἐποχῆς τους δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ χεῖ μαι γιὰ τοὺς δυὸ κοινὲς συνέπειες. Κι' οἱ δυὸ δοκιμάσανε πίκρες θλιβερές. Ὁ Ροῖδης με τὴν Πάπισσα Ἰωάννα καὶ ὁ Λασκαράτος με τὰ Μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς ἀφορίζονται. Κι' οἱ δυὸ καταδιώκονται ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ τοὺς πολιτικούς. Κι' οἱ δυὸ τέλος ἀγνὸ δλοκαῦτωμα, πεθάνανε πάφτωχοι. Ἡ κρίση τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὸ Ροῖδῃ εἶναι ἡ συγγραφικὴ του ἰδιοφυΐα δὲν ἔχει στοιχεῖα τοπικὰ καὶ φυλετικὰ ἀλλὰ εὐρωπαϊκὰ κι' ἀνθρώπινα ἀληθεύει καὶ γιὰ τὸν Λασκαράτο. Κι' οἱ δυὸ ἐρασμιακοὶ κομμοπολίτες ἐμόχθησαν γιὰ ἓνα ἀνθρωπιστικὸν ἔργο πού εἶχε πλατύτερο κοινωνιολογικὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀπετέλεσε «ἓνα ἀλαβάστρινο κομμάτι στὸ ἀέτωμα τοῦ γιγάντιου πνευματικοῦ οἰκοδομήματος». Καθένας χωριστὰ καὶ οἱ δυὸ μαζὺ ὑπῆρξαν ὁ ἀνέσπερος σελαγισμὸς, πού φώτισε τὸ τεχνικὸν τῆς ἀνοδηγητῆς ἀνθρώπινης ζωῆς με τὸ λυρωτικὸ τῆς ἀληθείας Φῶς, πού ἡ ἀνταύγιά του σὶν οὐρανὸ τῆς αἰωνιότητος δὲν θὰ σβύσει ποτὲ τ' ἀσύγκριτο φεγγοβόλημα. Ν. Γ. ΣΤΑΘΑΤΟΣ»

ΔΙΑΒΑΤΙΚΑ

1

Ἡ Σκέψη λαδολύχνου δὲ θέλει γιὰ νὰ βλέπει.

2

Γριὰ καμπύρα μὴ γελαῖς μὴ γίνεις κι' ἀπὸ νεά.

3

Λεύτερος εἶν' ὁ οὐρανὸς κι' ἂν σύγνεφκ σπκίνει...

4

Τὸν ὄχλο κοίτα τι θὰ πει στὸ τέλος σὰ θὰ φτάσει.

5

Μερμηγκι φάνη στὴν ἀρχὴ καὶ τῶρνες λιοντάρι.

6

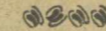
Τυφλὸς καὶ βλέπει τ' ἀνθρώπου τὴν κάκια σ' ἓνα μίλλι.

7

Σὲ γνώρισα στὸ σῦθαμπο ἀπ' τὴν ἀποφορὰ σου...

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ παλιὸς καὶ γνωστὸς λογοτέχνης κ. Στρατηγόπουλος ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς συνέλαβε τὴν ἰδέα καὶ καταπιάστηκε με τὴν συγγραφὴ αὐτῆς τῆς Ἐπικῆς Τριλογίας πού τὴν διαιρεῖ σὲ τρία μέρη: Δόξα, Σκλαβιά καὶ Ἀναγέννηση. Σ' ἓναν πεζὸ πρόλογο ἀνολύει πρῶτα-πρῶτα τίς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἰδέες τοῦ ἔργου του καθὼς καὶ τὸν ἀνώτερο ἐθνικὸ καὶ ἑλληνικὸ χαρακτήρα τῆς τριλογίας του. Σὲ παρεπόμενες δὲ σημειώσεις μᾶς δίνει πολὺτιμες ἐπεξηγήσεις καὶ πληροφορίες γιὰ διάφορα σημεῖα τοῦ κειμένου, πού δείχνουν μιὰ ἀναφορητὴ ἐπίγνωση καὶ εὐσυνειδησία καὶ μιὰ εὐρυμάθεια γενικὰ ἐξαιρετικὴ γιὰ τὰ γενικώτερα μετρικὰ καὶ αἰσθητικὰ ζητήματα.

Ὁ ποιητὴς προσπάθησε μ' ὅλη του τὴν καρδιά καὶ με ὅλα τὰ ὄχι συνήθη καὶ εὐκόλα μέσα του νὰ διαχειριστῆ με εὐρύτητα καὶ καθολικότητα τὸ παμμέγιστο αὐτὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδας σὶν διεθνή πόλεμο καὶ νὰ ἐξάσῃ τίς θυσίες καὶ τὴ γενικώτερη θέση τοῦ ἔθνους μας μέσα σ' αὐτὸν τὸν κατακλυσμὸ, ἀπὸ τὸν ὅποιον θὰ βγῆ ἡ καινούργια καὶ ἄς ἐλπίσουμε καλλίτερη ζωὴ τῆς Ἀνθρωπότητος. Ὁ κ. Στρατηγόπουλος θερμαίνεται ἀναμφισβήτητα ἀπὸ μιὰ βαθειὰ καὶ εἰλικρινῆ πίστη στὴν ἰδέα τῆς παγκόσμιας λευτεριάς καὶ εἰδικώτερα στὴν τεράστια σημασία τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ παράγοντα στὴν πλατύτερη σημασία του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ποιήμα του διαπνέεται συνολικὰ ἀπὸ μιὰ εὐγενεῖα καὶ χρήσιμη γιὰ τίς μέρες μας ἀνάταση.

Παρ' ὅλη ὅμως τὴ διάχυτη αὐτὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ὑψηλοῦ ἰδανικοῦ, δὲ μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε τὴν ἀπόλυτη ἐπιτυχία τοῦ ἔργου στὴν καθαρὴ ποιητικὴ περιοχὴ, γιὰ τὸ πλεῖστο μέρος ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένα γεγονότα καὶ πράγματα σχεδὸν με ἱστορικὸ ἢ δημοσιογραφικὸ χαρακτήρα κι' ὄχι με τὴ μεσητὴ καὶ ἀφομοιωμένη λυρικὴ καὶ ἐπικὴ αἰσθησι. Καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐδεξήγητο καὶ ὄχι ὑποτιμητικὸ γιὰ τὴν προσπάθεια τοῦ ἐκλεκτοῦ λογοτέχνη. Γιατὶ εἶναι σχεδὸν κανόνας καὶ νόμος ἀπαρβατιστος πὼς ἡ ἀληθινὴ καὶ μεγάλη καλλιτεχνικὴ μετουσίωση γεγονότων καθολικὰ ἐπικῶν, ὅπως τὰ γεγονότα τοῦ τελευταίου παγκόσμιου δράματος, μόνον ἀπὸ ποιητὲς μεταγενέστερους καὶ ξένους με τίς καροῦσες ἰδέες καὶ συγκινήσεις μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ σὲ μορφή τελειότητας καὶ με αἰσθησι στερεῆς ἀντικειμενικῆς βάσης. Ἐπειτα καὶ ὁ λυρισμὸς τοῦ κ. Στρατηγόπουλου, κατ' ἀρχὴν ὄχι πολὺ μεταδοτικὸς καὶ ἀμεσης ἐπίδρασης, εἶναι κι' αὐτὸς στραμμένος πολλὰς φορὲς σὲ γεγονότα πὺ ἐδικὰ καὶ ὄχι στίς πλευρὲς πού θὰ τοῦδινε μιὰ προοπτικὴ χρόνου καὶ μιὰ πολὺ βοθύτερη καὶ τραγικώτερη ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία.

Μέσ' στὴν κάποια στεριότητα τῆς καλλιτεχνικῆς ἀπόδοσης, σχετικὰ με τὴν ὑψηλή, ὅμως εἴπαμε, καὶ μεγαλόπνευστη διάθεση, ξεχωρίζουν βέβαια καὶ

ἀρκετὰ σημεῖα μουσικώτερα καὶ πηγαῖα. Σ' αὐτὲς τίς εὐτυχημένους στιγμὰς ὁ κ. Στρατηγόπουλος θέλει νὰ πλησιάσῃ ἀσφαλῶς τὴ μορφή τῶν ἀνάλογων στίχων ἐνὸς Μπαῦρον ἢ ἐνὸς Σολωμοῦ. Ὁ κ. Στρατηγόπουλος ξέρεῖ τί πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ. Δυστυχῶς ὅμως εἶναι αἰσθητὴ ἡ μειονεκτικότητα ἀπὸ ἐλλείψεις προοπτικῆς καὶ θερμότερης ἰδιοσυγκρασίας.

Γενικὰ ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Στρατηγόπουλου εἶναι ἀξιόπαινη καὶ ἀξία πολλοῦ σεβασμοῦ. Μόνον ἀπὸ τὴν παρόμοια αὐτοσυγκέντρωση καὶ φιλοτιμία πολλῶν ἀξίων ἐργατῶν τοῦ ποιητικοῦ λόγου, θὰ προβάλλουν με τὸν καιρὸ τ' ἀριστουργήματα πού ὅλοι μας ποθοῦμε γιὰ νὰ ὑμνήσουν τίς ἑλληνικὲς θυσίες καὶ νὰ ἱστορήσουν τὸ τεράστιο νόημα τῆς ἀνθρώπινης σφαγῆς σὶν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο.

* *

Ὁ κ. Κ. Γράφας, σεβαστὸς καὶ πρόθυμος πάντα φίλος, ἦταν γνωστὸς στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους ἀπὸ κάτι ἐπιδέξεις καὶ ἄρτιες μεταφράσεις εἰδυλλίων τοῦ Θεοκρίτου καὶ στίχων τοῦ Ὀμήρου. Μέσ' στίς πολλὰς καὶ ἀποπνευτικὲς δημόσιες ἀσχολίες τῆς θέσης του, ἔβρισκε τὸν καιρὸ καὶ τὴν ἀγνή διάθεση νὰ θεραπεύῃ τίς Μοῦσες, δίνοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὰ ἀξιόλογα αὐτὰ καὶ καλαίσθητα δείγματα τῆς ψυχικότητος καὶ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας του.

Τελευταῖα ὅμως μᾶς ἔδωσε συγκεντρωμένα σ' αὐτὸν τὸν μικρὸ τόμο μερικὰ τραγούδια δικὰ του πού τὸν παρουσιάζουν καὶ σὰν ποιητὴ λυρικὸ καὶ στυρικὸ Ὁ κ. Γράφας με τὴν συγκεντρωμένη αὐτὴ ἐργασία του δὲν διέψευσε τίς προσδοκίες τῶν ὄσων φανταζόντουσαν τὸ πηγαῖο καὶ σημαντικὸ τάλαντό του. Γενικὰ τὰ ποιήματά του διακρίνονται ἀπὸ ἓναν γνήσιο καὶ φυσικὸ λυρισμὸ, μιὰ εὐγενεῖα αἰσθηματικὴ διάθεση, ἀπὸ κάποιο φιλσοσοφικὸν συγκατακείμενο σαρκασμὸ καὶ ἀπὸ ἓναν εἰλικρινῆ πάντα καὶ πηγαῖο ἀνθρώπινο τόνο. Ἡ τεχνικὴ του, σχεδὸν ἄρτια πάντα, παρουσιάζει κάποια ἀνισότητα στὴν ἐντύπωση, ἀνάλογα βέβαια καὶ με τὴν προσωπικὴ προτίμηση τοῦ κάθε ἀναγνώστη. Δυσάρεστη μᾶλλον εἶναι ἡ συνθηθέστατη χρῆσι σύνθετων κοσμητικῶν ἐπίθετων πού διασποῦν τὴν ροὴ καὶ τὴν φυσικότητα τοῦ στίχου.

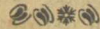
Παραθέτουμε γιὰ δεῖγμα τῆς ποιήσεως του ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα ποιήματα τῆς συλλογῆς. Δόξα — Ἄρετή:

»Σὰν στῆς ζωῆς ἐρρήχτηκες τὸ δύσκολο ἀνηφόρι
»Κόρακες θ' ἀκοῦς νὰ τραγουδοῦν τὸ μαγικὸ
[τους ἄσμα
»γιὰ δόξα, πλοῦτια καὶ τιμὲς πάντα νὰ βάζεις
[πλῶρη,
»καὶ νὰ περνᾷς θριαμβευτικὰ στὸ νικητήριό σου
ἄσμα
»Μὰν δὲν ρουφᾷς καθημερινὰ, τὸ ἀγνὸ, τὸ γιο-
[ματᾶρι,
»τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπ' τὸ χρυσὸ ἀμ-
φορέα,
»κύττα καὶ λίγο πίσω σου, θνητέ μου διαβατᾶρη,
»βόσκουν κοπάδια ἀπὸ καιρὸ σὶν τὸν τύμβο τοῦ
[Ἀχιλλέα.

Γενικὰ τὰ ποιήματα τοῦ κ. Γράφα, παρὰ τίς ἐλ-

NEON ΠΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ : Δ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ
 Συντάκτης τής "Υλης : ΜΑΙΡΗ ΧΑΛΚΙΑ
 'Επιμελητής τής "Υλης : Μ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ
 Γραφεία : 'Οδός Ψαρρών αρ. 61α—Τηλ. 55324
 Τυπογραφεία : 'Οδός Ζήνωνος αρ. 32—Τηλ. 54889

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ : Δρχ. 1000
 > ΒΕΑΜΗΝΟΣ > 500

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ : Δρχ. 100

λείψεις ἢ τὰ μειονεκτήματα, πού προέρχονται ἴσως ἀπὸ τὴν διαλειπτικὴν κάπως ἐπίδοσίν του στὴν τέχνη ἢ κι' ἀπὸ τὴν προσκόλλησίν του σὲ παλαιότερες σχολές, ἔχουν ὅμως τὸν ἀληθινὸ καὶ πηγαῖο χαρακτῆρα τοῦ αἰσθηματισμοῦ καὶ τῆς σοφῆς πείρας. Εἶναι δημιουργήματα μιᾶς ψυχικῆς ἀνάγκης κι' ὄχι κατασκευάσματα μιᾶς ψυχρῆς τεχντροπίας. Εἶναι σεμνὰ καὶ ἀληθινὰ. Λουλούδια καὶ δάκρυα κι' ὄχι ψεύτικα στολίδια ἐπίδειξης καὶ ματαιοδοξίας. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ὁ κ. Γράφας ἔκανε πολὺ καλὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸ θησαύρισμα τῆς ψυχῆς του καὶ ἐλπίζουμε πὼς θάχη στὸ μέλλον κι' ἄλλες συλλογὲς γιὰ δημοσίευσιν.

Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ

Ἡ «Κύκλος», τὸ τελευταῖο «μυθιστόρημα» τοῦ κ. Στέλιου Σεφλούδα, δὲν ἔχει τὰ πότερα ἀπ' τὰ ὡς τὰ σήμερα παραδεχτὰ γνωρίσματα τοῦ τυπικοῦ μυθιστορηματος, εἶναι ὡστόσο σύμφωνο μὲ τὸ εἶδος τοῦ λόγου πού ὁ ἴδιος καλλιτελεῖ. «Πουθενὰ γεγονότα, ὑπόθεσιν», ὅπως μᾶς λέγει σ' ἕνα κατατοπιστικὸ του σημείωμα. Ἡρώας του ὁ Φίλιππος, κ' ὑπόθεσίν του οἱ ψυχικὲς του διαθέσεις τὶς πρώτες μέρες πού γύρισ ἀπ' τὸ μίτωπο μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Στὶς 124 σελίδες του παρουσιάζουμε τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου πού ἀντίκρουσε κατὰματα στὰ βουνὰ τὸ θάνατο—παρὰ τὸ νὰ τὸν σκοτώσει καὶ μιὰ ὄβριδα πού κοντὰ του ἔσκασε—καὶ νοιώθει τὸν ἑαυτὸ του σὰν «ἄγνωστος σὲ κάποιο ἀσήμαντο λιμάνι (σελ. 122)», σέροντας τὴν ἄθλια, κατὰ ἕναν τρόπο, ὑπαρξή του στοὺς δρόμους καὶ στὰ κέντρα τῆς πολιτείας, φέροντας ὡστόσο μιὰν πλοῦσια ψυχικὴ πείρα, πού μὲ τὴν ἑπιπέδη μεσοτότητα μᾶς ἀποκαλύπτει μιὰ μιὰ τὶς πλευρὲς τῆς ὁ συγγραφέας τοῦ «Κύκλου».

Ὁ ἔντεχνος λόγος τοῦ κ. Σεφλούδα δὲν εἶναι σίγουρα ἀπὸ κείνους πού βρίσκουν ἀπήχησιν ἐπὶ «πολὺ κοινὸ» καὶ πολὺ λιγότερο στὸ «μέσο ἀναγνώστη» τοῦ χρονογραφηματος. Ἀπαιτεῖ μιὰν εἰδικὴν καλλιέργεια καὶ μιὰ λεπτὴ εὐαίσθησιν, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ γευτεῖς τὴν ποιητικὴν καὶ σύγκαιρα στοιχαστικὴν μορφήν του. Μὰ δὲ φτάνουν οἱ δυὸ τοῦτες προϋποθέσεις. Χρειάζεται κι' ἡ καταβολὴ μιᾶς κἀποιας ἀπ' τὸν ἀναγνώστη προσπάθειας πού μεταβαίνει βέβαια, ἀνάλογα μὲ τὸν πλοῦτο τῶν ἐκφραστικῶν μέσων τοῦ συγγραφέα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἱκανό-

τητὰ του στὴ σύλληψιν τῆς ἀνθρώπινης ἐσωτερικότητος, ἀνάλογα τέλος μὲ τὸ ψυχοπνευματικὸν τοῦ ἀπόθεμα, πού ἀφειδώλευτα πρέπει νὰ ἐξοδιάζεται σὲ κάθε γραμμῇ, σὲ κάθε φράσιν τοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ βροσκῆς κάθε στιγμὴ καὶ καινούριες ἀπόψεις, καὶ νέες, ἀγνωστες ὡς τὰ τώρα, πτυχές. Κάτι ἐξαιρετικὰ δύσκολο σὲ μιὰ μακρόχρονη καὶ πλοῦσια σὲ καρπὸν λογοτεχνικὴ πορείᾳ. Μὰ ὁ κ. Σεφλούδας πουνθενὰ δὲ μᾶς ἔδειξε κανένα ἐπικίνδυνον σημεῖον καμπῆς, πρᾶγμα πού φανερώνι τὰ πάμπολλα καλλιτεχνικὰ καὶ πνευματικὰ του ἐφόδια, ἀρκετὰ γιὰ νὰ καταστήσουν τὸν «Κύκλον» ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ ἀξιοπρόσεχτα βιβλία τῆς τελευταίας σοδειᾶς.

Γράφοντας στὴν ἴδια τούτῃ στήλῃ γιὰ τὸ «Νυχτερινὸ Διαβάτην» τοῦ κ. Σπ. Παναγιωτόπουλου, εἶχα προσέξει τὴ νοσταλγικὴ διάθεσιν πού τὸν κατέχει γιὰ τὶς παλιές του θύμωσες ἀπ' τὰ παιδικὰ του χρόνια στὸν Ἀργεῖτικο κάμπο. Τὸ καινούριον τοῦ βιβλίου, τὰ διηγήματα «Ἑλληνικοὶ Ρυθμοὶ» διαπνέεται δὲ ἀπὸ τὴν ἀγάπην του γιὰ τὰ παραμύθια καὶ τοὺς θρύλους καὶ τὰ περιστατικὰ πού φρέψανε τὴ φαντασίαν του, ἀκούγοντας, μικρὸς, τὶς κουβέντες τῶν μεγάλων. Ὅπως γράφει καὶ στὸν πρόλογόν του, οἱ ἱστορίες του, «ὅσο κι' ἂν εἶναι λεύτερα γραμμένες, πειθαρχοῦνε στὸ πνεῦμα τῆς λαϊκῆς παράδοσης, στὸ καθάριον ζωογόνον πνεῦμα τῶν ἑλληνικῶν ρυθμῶν». Χωρὶς νὰ 'ναι ἀπλὲς ἡθογραφίαι, τὰ διηγήματα τοῦ κ. Παναγιωτόπουλου ἀποδίδουν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὄψος τοῦ Μωριά τῆς περασμένης γενιᾶς, μὲ συνθέσεις ἀπλὲς καὶ λαγαρές, γιοματῆς χροῶμα ἑλληνικόν, γιοματῆς αἰσθημα καὶ παλμὸν λυρικό. Μεταφέρω μιὰν τὴν σελίδα, παραμένη στὴν τύχη, πού θὰ ὁώσει στὸν ἀναγνώστη μιὰν ἄμνησιν ἐποπτεία τῆς πεζογραφίας του : «Τοῦτο τὸ πρᾶμα, βρε παιδιὰ, ποτέ μου δὲν τὸ πάντευχα. Ν' ἀνάγω ἔτσι, ξαφνικὰ καὶ νὰ καὶ σὰν ἔλατος! Ἦταν ἀπομνησήμερο. Ἐρχόμουν νὰ πὴν πὸλῃ περικοπὰ, μὲ τέσσαρα ἀλόγατα πού 'χα παρμένα στὴ Θεσσαλία καὶ τὰ ἔφερα νὰν τὰ πουλήσω. Γιὰ νὰ γλυτώσω τὸ φόρον δὲν πέρασα ἀπὸ τὴ δημοσίαν, μὰ πῆρα τὸ μονοπάτι. Ἐκεῖ κοντὰ οἱς πορετίτσες, πού 'χα νὰ διαβῶ ἀπὸ τὸν καιρὸ πού παίζαμε πετροπόλεμον, εἶδα μιὰν ἀλύπορτα ἀνοιχτὴ καὶ πρόβαλα μέσα ξεφωνίζοντας. Ἦμιονα διωσμένους πολὺ καὶ τὰ ζὰ διψοῦσαν. Ἡ θεία τοῦ κοριτσιοῦ, ἡ καλόγρια, ἤρθε ἐξαρτισμένη. «Τί τρέχεις; μὲ ρώτησε. «Λίγο νερὸ γιὰ τὸ Θεό», τῆς εἶπα, «ἂν ἔχεις καὶ κάναν κουβά, φέρε νὰ δώσουμε καὶ σὲ δαῦτα. Εἶναι παστρικά ζωντανὰ τ' ἀλόγατα, δὲ θὰ τὸν μαγαρίσουν». Ἐτρεψε πρόθυμα νὰ μοῦ φέροι ἕνα σκαμνὶ κ' εἶπε τῆς ἀνεπιᾶς τῆς νὰ 'ρθεῖ νὰ βγάινει νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι. Τότες ἐπρόβαλε κείνη ὀδοκόκησιν καὶ χαμηλοβλεπούσα, φωσεινὴ κι δὲ ὀδρῶσιν σὰν ἕνα ἀνθισμένο κλωνάρι μηλιάς. Ὅταν τὴν ἔκοραε «Μηλίτσα» σταίει, χάρηκα. Τ' ὄνομά της μὲ τὴν ἔδωκε δὲ ἄλλοτερον καὶ μὲ σφραγίδες. Ὅσο τραβοῦσε τὸ σκοινὶ μὲ τὸν κουβά, ἐγὼ τὸν κοίταζα. Καμάρωνα τὰ σιγῆθια τὰ λασιχένια πού παλευθάνε νὰ σκίσουν τὸ μπουστοκί της, εὐ γαῖτανόφρονθα, τὸ λιγοστὸ χροῦδι τ' ἀχειλιοῦ, τὴν κοστανὴν ἐλιὰ τοῦ λαιμοῦ, τὴ δειλὴν ψιχαλιστὰ της μάτια. «Εἶσαι λεύτερον, κοπέλα μου; τὴ ρώτησα ἄμα τέλειωσε τὸ πότισμα». Κατέβασε τὸ κεφάλι κοκκινίζοντας. «Ἄντε νὰ μοῦ ζήσεις. Πᾶρε αὐτὸ ἀπὸ τὸ Νταη-Νικόλα, καὶ νὰ τὸν θυμάσαι. Πού ξέρεις; Μπορεῖ νὰ ξαναἰδωθοῦμε». Καὶ τῆς ἔδωσα ἕνα δαχτυλίδι μὲ ρουμῆνια πού 'χα παρμένο στὴ Σαλονίκη. Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, σὲ δυὸ μέρες τὴν ἀρραβώνιασα. Καὶ τώρα δὲ βλέπω τὴν ὥρην νὰ ξεμπερδέψω ἀπὸ τὶς δουλιές, νὰ βγάλω τὶς ἄδειες καὶ νὰν τὴ στεφανώσω... (σελ. 38-39)».

Ὅταν στὰ πιότερα ἀπ' τὰ βιβλία, πού κυκλοφοροῦνε οἱς μέρες μας, μάτια ψάχνεις νὰ βρεῖς λίγες σελίδες πού νὰ θυμίζουνε τὸν τόπον σου, τουλάχιστον σὰν κείμενα μὲ ρωμῆικὴν καθαντὸν ψυχικὴν διάθεσιν, τὸ βιβλίο τοῦ κ. Παναγιωτόπουλου πρέπει νὰ χαίρεσται σὰν ξαναγύρισμα σὲ ρυθμὸν καὶ σὲ τόνον πού δὲ θὰ 'πρεπε ποτέ νὰ λείπουν ἀπ' τὴ λογοτεχνία μας.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ